

STAN WIEDZY O SZTUCE I KULTURZE PLASTYCZNEJ I MUZYCZNEJ UCZNIÓW KSZTAŁCONYCH WEDŁUG PODSTAWY PROGRAMOWEJ OBOWIĄZUJĄCEJ W LATACH 1999/2010

Raport z badań prowadzonych według koncepcji programowej
opracowanej przez Annę Mazur w ramach projektu
„Profesjonalizm w edukacji. Przygotowanie i realizacja nowego programu
praktyk pedagogicznych na Wydziale Artystycznym UMCS”

Projekt „Profesjonalizm w edukacji. Przygotowanie i realizacja nowego programu
praktyk pedagogicznych na Wydziale Artystycznym UMCS”

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPOJNOŚCI

UMCS
UNIWERSYTET MUZYKI I TEATRU W LUBLINIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Człowiek – najlepsza inwestycja

ANNA BOGUSZEWSKA

MAŁGORZATA STĘPNIK

ROMUALD TARASIUK

**STAN WIEDZY O SZTUCE I KULTURZE PLASTYCZNEJ I MUZYCZNEJ
UCZNIÓW KSZTAŁCONYCH WEDŁUG PODSTAWY PROGRAMOWEJ
OBOWIĄZUJĄCEJ W LATACH 1999/2010**

Raport z badań prowadzonych według koncepcji programowej
opracowanej przez Annę Mazur w ramach projektu
„Profesjonalizm w edukacji. Przygotowanie i realizacja nowego programu
praktyk pedagogicznych na Wydziale Artystycznym UMCS”

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
Lublin 2013

Recenzent

Prof. dr hab. Urszula Szuścik

Redaktor wydawniczy

Monika Pyła

Redaktor techniczny

Roman Fiut

Skład

Marta Świca

Projekt okładki i stron tytułowych

Andrzej Mosio

Na okładce wykorzystano zdjęcie z praktyk metodycznych plenerowych
w Szeligach 2011 r.

© Wydawnictwo UMCS, Lublin 2013

ISBN: 978-83-7784-389-5

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej

20-031 Lublin, ul. Idziego Radziszewskiego 11

tel. 81 537 53 04

www.wydawnictwo.umcs.lublin.pl

e-mail: sekretariat@wydawnictwo.umcs.lublin.pl

Dział Handlowy

tel./faks 81 537 53 02

e-mail

wydawnictwo@umcs.eu

Druk

Drukarnia "Elpil"

ul. Artyleryjska 11

08-110 Siedlce

SPIS TREŚCI

Wstęp <i>Anna Boguszevska</i>	7
Stan badań dotyczących wiedzy i umiejętności uczniów polskiej szkoły z zakresu plastyki <i>Anna Boguszevska</i>	11
Współczesne założenia programu nauczania plastyki w polskiej szkole <i>Anna Boguszevska</i>	13
Metodologiczna koncepcja badań dotyczących Stanu wiedzy o sztuce i kulturze plastycznej i muzycznej uczniów kształconych według podstawy programowej obowiązującej w latach 1999/2010 prowadzonych w ramach projektu „Profesjonalizm w edukacji. Przygotowanie i realizacja nowego programu praktyk pedagogicznych na Wydziale Artystycznym UMCS” <i>Romuald Tarasiuk</i>	17
Realizacja badań dotyczących stanu wiedzy o sztuce i kulturze plastycznej i muzycznej uczniów kształconych według podstawy programowej obowiązującej w latach 1999/2010 <i>Anna Boguszevska, Małgorzata Stępnik</i>	27
Analiza wyników badań stanu wiedzy o sztuce i kulturze plastycznej i muzycznej uczniów kształconych według podstawy programowej obowiązującej w latach 1999/2010 <i>Anna Boguszevska, Małgorzata Stępnik</i>	29
Kompetencje kulturowe młodzieży – analiza i interpretacja <i>Małgorzata Stępnik</i>	47
Wnioski i zalecenia <i>Anna Boguszevska, Małgorzata Stępnik, Romuald Tarasiuk</i>	52
Bibliografia	54
Spis tabel i histogramów	57
Aneksy	59

WSTĘP

Sztuka bardzo głęboko wiąże się z innymi twórczymi działaniami człowieka. W wielorakości swoich funkcji i różnorodności form istnienia jest reprezentatywna dla kultury, stwarzając szansę edukacyjną pojętą jako wychowanie estetyczne¹. Wychowanie estetyczne w sensie szerszym rozumiane jest jako „wychowanie przez sztukę”, czyli trwający całe życie proces kształcenia i samokształcenia dzięki przyswajaniu sobie wartości sztuki oraz, w wąskim rozumieniu, „wychowanie do sztuki” – czyli kształcenie kultury estetycznej. Istotne znaczenie dla rozwoju koncepcji wychowania plastycznego miały poglądy Marii Gołaszewskiej² oraz Stefana Szumana³. W latach 70. i 80. rozwinęły się koncepcje wychowania estetycznego w zakresie plastyki⁴. Była to między innymi pedagogika formy Stefana Kościeleckiego, inspirowana nowoczesnymi nurtami artystycznymi w sztuce. Swoistą koncepcję edukacji plastycznej zaproponował Tadeusz Marciniak⁵. Anna Trojanowska natomiast preferowała swobodną twórczość i ekspresję⁶. Koncepcja integracyjna, skupiająca zarówno elementy pedagogiki formy, twórczości i ekspresji, szeroko pojętego kształcenia artystycznego, jak i „wychowania przez sztukę” oraz „wychowania do sztuki”, bliska była natomiast Stanisławowi Popkowi⁷. Uwagę badaczy skupiało zagadnienie percepcji, mające kluczowe znaczenie

¹ Polska koncepcja wychowania estetycznego kształtująca się na przełomie XIX i XX wieku oraz okresie międzywojennym uwzględniała wpływy zachodniej myśli estetycznej i pedagogicznej, co po II wojnie światowej zyskało wyraz w pismach pedagogicznych Bogdana Suchodolskiego, Wincentego Okonia, Ireny Wojnar.

² M. Gołaszewska, *Zarys estetyki*, PWN, Warszawa 1986.

³ S. Szuman, *O sztuce i wychowaniu estetycznym*, WSiP, Warszawa 1975 (wyd. I 1962).

⁴ Zob. A. M. Żukowska, *Rysunek i wychowanie plastyczne w szkolnictwie ogólnokształcącym po II wojnie światowej*, Wyd. UMCS, Lublin 2009.

⁵ Zob. T. Marciniak, *Problemy wychowania plastycznego*, WSiP, Warszawa 1976.

⁶ A. Trojanowska-Kaczmarek, *Dziecko i twórczość*, Zakład im. Ossolińskich, Warszawa 1971; tejsze, *Dziecko i plastyka*, WSiP, Warszawa 1983.

⁷ S. Popek, *Metodyka plastyki klas V–VIII*, WSiP, Warszawa 1989, s. 27–28; tenże, *Twórczość w wychowaniu artystycznym dzieci i młodzieży*, WSiP, Warszawa 1985.

w kształceniu plastycznym⁸. Istotne dla kondycji koncepcji edukacji plastycznej było także ich zainteresowanie wyobraźnią⁹.

Współcześnie Bogusław Żurkowski wykazuje celowość doprecyzowania pojęcia *kultura artystyczna*, wyodrębnienia go z szerokiego kręgu znaczeniowego pojęcia *kultura estetyczna* oraz podkreślenia jego roli w edukacji. Wskazuje jednocześnie: „[...] podstawą w edukacji jest sfera arcyzmu. Doznawanie wartości artystycznych oraz arcyzmu wywiera wpływ na osobowość odbiorcy, ale wartości muszą być wcześniej przez niego rozumiane”¹⁰. Autor podkreśla, że wprowadzanie kultury artystycznej w sferę wychowania niezbędne jest już na poziomie przedszkola i pierwszych lat nauczania szkolnego, wymieniając „estetyczną ekspresję i umiejętność tworzenia wypowiedzi, rozumienie i przeżywanie dzieł sztuki, przyswajanie wiedzy o sztuce oraz uczestnictwo w warsztatach artystycznych” jako podstawy edukacji artystycznej w zakresie sztuk, w tym plastyki¹¹.

Nowe aspekty artystycznej działalności dzieci i jej znaczenia dla ich rozwoju poddały badawczej analizie Hanna Krauze Sikorska¹² i Maria P. Stasiakiewicz¹³,

⁸ S. Szuman, *O sztuce i wychowaniu estetycznym...*; T. Marciniak, *Problemy wychowania plastycznego*, NK, Warszawa 1976; U. Szuścik, *Kształtowanie percepcji wzrokowej jako stymulator działań plastycznych dziecka*, Cieszyn 1999.

⁹ Zob. J. Bronowski, *Potęga wyobraźni*, Warszawa 1988; W. Dobrołowicz, *Problemy wyobraźni w twórczości naukowej i technicznej*, [w:] S. Popek (red.), *Wybrane zagadnienia kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży*, Lublin 1989, s. 181–197; J. Górniewicz, *Sztuka i wyobraźnia*, Warszawa 1989; tenże, *Rozwój i kształtowanie wyobraźni dziecka*, Warszawa–Toruń 1991; tenże, *Wstęp do pedagogicznej analizy problematyki wyobraźni*, Toruń 1991; tenże, *Rozwój wyobraźni dziecka jako cel działalności szkoły „Nowa Szkoła”* 1994, nr 3;

W. Limont, *Synektyka a zdolności twórcze*, Toruń 1994; tejże, *Analiza wybranych mechanizmów wyobraźni twórczej*, Toruń 1996; M. Łuszczak, *Pedagogiczne możliwości kształcenia wyobraźni przestrzennej studentów*, Cieszyn 1997; R. Tarasiuk, *Problematyka wyobraźni w programach szkół średnich po II wojnie*, [w:] S. Popek (red.), *Colloquium Artisticum*, Lublin 1993; tenże, *Rodzaje i cechy wyobraźni niezbędne w twórczości plastycznej*, [w:] A. Białkowski, R. Tarasiuk (red.), *Edukacja estetyczna*, nr 1, Lublin 1998; tenże, *Analiza rodzajów cech i sposobów pracy wyobraźni niezbędnych w twórczości plastycznej (teoria i praktyka)*, [w:] A. Boguszevska, A. Mazur (red.), *Wybrane problemy edukacji plastycznej dzieci i młodzieży*, Wyd. UMCS, Lublin 2013.

¹⁰ B. Żurkowski, *Kultura artystyczna w przestrzeni wychowania*, Wyd. UJ, Kraków 2011, s. 8; zob. B. Muchacka, *Kultura – aktywność artystyczna dziecka*, Wyd. AP, Kraków 2008; B. Muchacka, R. Ławrowska, *Kultura artystyczna a rzeczywistość medialna*, Wyd. Nauk. UP, Kraków 2009.

¹¹ B. Żurkowski, *Kultura artystyczna w przestrzeni wychowania*, Wyd. UJ, Kraków 2011, s. 8–9.

¹² H. Krauze Sikorska, *Graficzny świat dziecka*, Wyd. Eruditus, Poznań 1998; tejże, *Edukacja prze sztukę. O edukacyjnych wartościach artystycznej twórczości dziecka*, Wyd. UAM, Poznań 2006.

¹³ M. P. Stasiakiewicz, *Prototypowy obraz świata w rysunku dziecka*, Poznań 2000.

a także Urszula Szuścik¹⁴. W tym czasie zainteresowano się również w Polsce znaczeniem i możliwościami rozwijania wyobraźni w procesie edukacji plastycznej¹⁵. Doceniono możliwości terapeutycznego oddziaływania warstwy wizualnej świata na dziecko oraz wagę jego aktywności plastycznej¹⁶. Animacja kultury plastycznej dzieci i młodzieży stanowi istotną część ogółu oddziaływań kulturowych¹⁷. Z zagadnieniem kształcenia plastycznego wiąże się kompetencja i odpowiedzialność nauczyciela¹⁸.

Celem badań podjętych w ramach projektu „Profesjonalizm w edukacji. Przygotowanie i realizacja nowego programu praktyk pedagogicznych na Wydziale Artystycznym UMCS”, koordynowanego przez Renatę Gozdecką i Annę Mazur, było ustalenie stanu wiedzy o sztuce i kulturze plastycznej i muzycznej uczniów kształconych według podstawy programowej obowiązującej w latach 1999/2010. Koncepcja badań oraz ich realizacja zostały poprzedzone analizą stanu badań dotyczących wiedzy i umiejętności uczniów polskiej szkoły z zakresu plastyki oraz przypomnieniem współczesnych założeń programu nauczania plastyki w polskiej szkole.

Metodologiczną koncepcję badań dotyczących stanu wiedzy o sztuce i kulturze plastycznej i muzycznej uczniów kształconych według podstawy programowej obowiązującej w latach 1999/2010, prowadzonych w ramach projektu „Profesjonalizm w edukacji. Przygotowanie i realizacja nowego programu praktyk pedagogicznych na Wydziale Artystycznym UMCS”, przygotował Romuald Tarasiuk. Natomiast kwestię realizacji założeń podjęły Anna Boguszewska i Małgorzata Stępnik. Kolejną część *Raportu* stanowi prezentacja wyników badań stanu wiedzy o sztuce i kulturze plastycznej i muzycznej uczniów kształconych według podstawy programowej obowiązującej w latach 1999/2010 oraz

¹⁴ U. Szuścik, *Znak werbalny a znak plastyczny w twórczości rysunkowej dziecka*, Wyd. UŚ, Katowice 2006.

¹⁵ J. Górniewicz, *Sztuka i wyobraźnia*, WSiP, Warszawa 1989; tenże, *Wstęp do pedagogicznej problematyki analizy wyobraźni*, UMK, Toruń 199; tenże, *Rozwój i kształtowanie wyobraźni dziecka*, WN Praksis, Warszawa–Toruń 1992; W. Limont, *Analiza wybranych mechanizmów wyobraźni twórczej. Badania eksperymentalne*, Wyd. UMK, Toruń 1996; W. Limont, B. Didkowska, (red.), *Edukacja artystyczna a metafora*, Wyd. UMK, Toruń 2008.

¹⁶ S. Popek, *Barwa i psychika*, Lublin 1999; A. Weyssenhoff, *Preferencje barw w diagnozowaniu stanów emocjonalnych osób zdrowych i chorych*, Wyd. UMCS, Lublin 1991.

¹⁷ Zob. K. Ferenz, *Konteksty edukacji kulturalnej*, Wyd. UZ, Zielona Góra 2003; *Standardy edukacji kultury. Materiały do konsultacji środowiskowych*, Polska Rada Muzyczna, Warszawa 2008.

¹⁸ S. Popek, *Spór o współczesny model nauczyciela wychowania plastycznego* „Plastyka w Szkole” 1974, nr 6 oraz 7; tenże, *Metodyka plastyki klas V–VIII*, WSiP, Warszawa 1989; A. Boguszewska, *Wychowanie plastyczne a odpowiedzialność nauczyciela*, [w:] B. Żurkowski (red.), *Kultura artystyczna w przestrzeni wychowania*, Wyd. UJ, Kraków 2011, s. 47–57.

analiza i interpretacja badań w zakresie wiedzy plastycznej i muzycznej, a także kompetencji kulturowych młodzieży.

Istotnym zakończeniem *Raportu* jest przedstawienie wniosków końcowych oraz zaleceń edukacyjnych wynikających z ustaleń badawczych. Ustalenia te wskazują na bardzo niski poziom wiedzy i umiejętności oraz kompetencji kulturowych badanych dzieci i młodzieży z wszystkich grup. Sytuacja taka może mieć źródło w procesie dydaktycznym prowadzonym na niedostatecznym poziomie. Taki stan rzeczy powodowany jest znacznym obniżeniem rangi nauk humanistycznych w świadomości społecznej, co jest wysoce niepokojące i pilnie wzywa do wprowadzenia w zakresie edukacji estetycznej w polskiej szkole zmian, które dowartościowałyby te sfery edukacyjne i wychowawcze.

STAN BADAŃ DOTYCZĄCYCH WIEDZY I UMIEJĘTNOŚCI
UCZNIÓW POLSKIEJ SZKOŁY Z ZAKRESU PLASTYKI

Brakuje regularnych badań dotyczących efektywności szkolnego nauczania plastyki w Polsce. Podjęte przez naukowców próby diagnozy wiedzy i umiejętności plastycznych dotyczące uczniów klas początkowych były zainicjowane przez Marię Cackowską w latach 70. XX wieku. Zbadano wówczas wiedzę i umiejętności 2485 uczniów ze środowiska miejskiego i wiejskiego. Koncepcję i raport z badań obejmujący sferę plastyki opracował Romuald Tarasiuk¹⁹. Osiągnięcia zakresu wiedzy plasowały się na poziomie od 61 do 67 %, co uznano wówczas za poziom dostateczny. Opracowano szereg zaleceń dla zwiększenia skuteczności nauczania szkolnego prowadzonego na poziomie klas początkowych. Kolejne badania diagnostyczne pod kątem efektywności nauczania plastyki w pierwszym etapie szkolnictwa podejmowała Anna Boguszewska²⁰. Kompetencje kulturowe młodzieży badała zaś Maria Broda-Bajak²¹.

¹⁹ Zob. R. Tarasiuk, *Osiągnięcia uczniów klas I–III z plastyki*, [w:] *Skuteczność nauczania początkowego w Polsce 1979–1990*, praca zbiorowa pod red. M. Cackowskiej, Wyd. UMCS, Lublin 1991, t. 3, s. 47–90; K. Olbrycht (red.), *Kształcenie pedagogów realizujących wychowanie plastyczne – światło aktualnych potrzeb edukacyjnych i uwarunkowań społeczno-kulturowych*. Materiały z ogólnopolskiego seminarium zorganizowanego w ramach grantu KBN PBZ 023-07 w dniach 28-29 października 1997 w Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie. Wydawca: Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie, Cieszyn 1998; H. Danel-Bobrzyk, K. Olbrycht (red.), *Wychowawca estetyczny. Kompetencje i kształcenie na poziomie wyższym*. Skrypt dla studentów kierunków pedagogicznych. Wydawca: Uniwersytet Śląski Katowice 1990; K. Olbrycht (red.), *Podstawy teoretyczne badań nad odbiorem sztuki*. Wydawca: Uniwersytet Śląski, Katowice 1982; T. Kostyrko, A. Szpociński, E. Maciejewska, *Kultura artystyczna a kompetencje kulturowe*. Wydawca: Centralny Ośrodek Upowszechniania Kultury Warszawa 1989; I. Wojnar, J. Kossak, Sław Krzemiń-Ojak, W. Pielasińska (red.), *Program wychowania estetycznego młodego pokolenia*. Ekspertyza pt. „Wychowanie estetyczne młodego pokolenia (koncepcja – stan – potrzeby)”. Wydanie broszurowe. Ministerstwo Kultury i Sztuki, Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Komitet d/s Radia i Telewizji Warszawa 1984/85.

²⁰ A. Boguszewska, *Efektywność nauczania plastyki w dwóch pierwszych latach nauki szkolnej*, [w:] A. Białkowski, R. Tarasiuk (red.), *Zeszyty Naukowe IWA, UMCS, Lublin 1995*, t. 1, nr 1; A. Boguszewska, K., Kusiak, *Plastyka zapomniana ?*, „*Życie Szkoły*” 2004, nr 9, s. 584–588.

²¹ M. Broda-Bajak, *Młodzi i sztuka w edukacji medialnej i globalizacji kultury*, [w:]

Z nielicznych ocen wynikających z diagnostyki edukacyjnej wynika, że eksperymenty w zakresie ofert programowych prowadzone w ostatnim dziesięcioleciu wpłynęły niekorzystnie na aktualny stan realizacji wychowania estetycznego w szkole. Wymaga ono obecnie ponownego sformułowania, zdefiniowania, gdyż jego realizowanie często nie jest realne z racji znikomego czasu przeznaczonego w programach nauczania na plastykę²². Tym bardziej zasadne jest podjęcie diagnozy stanu nauczania w polskiej szkole w zakresie przedmiotu *plastyka* w ramach badań *Stan wiedzy o sztuce i kulturze plastycznej i muzycznej uczniów kształconych według podstawy programowej obowiązującej w latach 1999/2010*, prowadzonych w ramach projektu „Profesjonalizm w edukacji. Przygotowanie i realizacja nowego programu praktyk pedagogicznych na Wydziale Artystycznym UMCS”.

R. Ławrowska, B. Muchacka (red.), *Edukacja artystyczna a rzeczywistość medialna*, Wyd. Nauk. UP, Kraków 2009.

²² Por. U. Szuścik, *Przedmiot sztuka a reforma nauczania*, [w:] D. Klus-Stańska, M.S. Szymański (red. naukowa), *Renesans (?) nauczania całościowego. Współczesna dydaktyka wobec nauczania zintegrowanego, blokowego i przedmiotowego*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2003.

WSPÓŁCZESNE ZAŁOŻENIA PROGRAMU
NAUCZANIA PLASTYKI W POLSKIEJ SZKOLE

Po II wojnie światowej w polskiej szkole opierano się na programach do nauczania przedmiotu *rysunek* z okresu międzywojennego. Wydane w roku 1950 i 1956 programy opowiadały się za treściami mającymi charakter sprawnościowy; był to głównie traktowany schematycznie i geometrycznie rysunek z pamięci, pokaz i natury. Obowiązywał również rysunek pomocniczy zawierający elementy rysunku technicznego oraz ćwiczenia liternicze i kompozycyjne. Od 1950 roku wprowadzono elementy historii sztuki przybierające formy pogadanek o sztuce. Autorami takiej koncepcji kształcenia byli: Nina Bobieńska, Bolesław Kiernicki, Edward Kurzyński, Feliks Roliński. Program nauczania z roku 1963 zmieniał nazwę przedmiotu *rysunek* na *wychowanie plastyczne*, podnosząc znacznie jego rangę przez poszerzenie zakresu treści²³. Założenia przedmiotu stanowiły o ważnej roli dla wszechstronnego rozwoju osobowości uczniów oraz ich przygotowaniu do czynnego i świadomego uczestnictwa w życiu kulturalnym. Znacznie rozwinęte zostały zadania edukacyjne (np. wprowadzenie w szerokim zakresie dziejów sztuki) oraz wychowawcze. Przewidziano podręcznik dla ucznia – opracował go Stanisław Krzysztof Stopczyk. Realizacja założeń programowych zbliżyła kształcenie plastyczne do zakresu wychowania estetycznego i powszechnej edukacji plastycznej²⁴. W tym czasie powstało również wiele pomocniczych książek dla nauczycieli²⁵ oraz pismo metodyczne „Plastyka w Szkole”.

²³ Program nauki w 8-letniej szkole podstawowej, PZWS, Warszawa 1962.

²⁴ Zob. H. Hohensse-Ciszewska, *Powszechna edukacja plastyczna*, Warszawa 1976; H. Hohensse-Ciszewska, *Podstawy wiedzy o sztukach plastycznych*, Warszawa 1979.

²⁵ Cz. Karp, *Wychowanie plastyczne w szkole podstawowej. Poradnik dla nauczyciela*, Warszawa 1969; T. Marciniak, *Problemy wychowania plastycznego*, Warszawa 1978; Z. Lewicka, J. Czajkowski *Zajęcia plastyczne w klasach V–VIII*, Warszawa 1966; I. Wojnar, *Nauczyciel i wychowanie estetyczne*, Warszawa 1968.

W 1981 został wprowadzony udoskonalony program, uwzględniający doświadczenia z roku 1977²⁶. Przedmiot przyjął nową nazwę *plastyka*. Postawione mu cele odpowiadały współczesnemu rozumieniu funkcji sztuki i wychowania estetycznego. Odnosiły się one do kształcenia postaw i doskonalenia wrodzonych dyspozycji psychicznych, w pełni doceniając kształcącą rolę plastyki dla rozwoju osobowości ucznia. Zalecały nowe sposoby realizowania aktywności plastycznej, kształcenia postawy estetycznej oraz upowszechniania sztuki w szeroko rozumianym pejzażu kulturowym. Postawione nauczycielom wymagania miały gwarantować wysoki poziom realizacji zamierzeń. Opracowano nową szatę graficzną podręczników dla ucznia – autorstwa Stanisława Krzysztofa Stopczyka. Szczególne zasługi w rozwój metodyki plastyki tego okresu wniósł Stanisław Popek²⁷. Nowe opracowania poradników metodycznych – napisane przez Włodzimierza Goriszowskiego, Piotra Kowolika, Czesławę Gierak – stanowiły cenną pomoc i świadczyły o wysokiej randze przedmiotu²⁸. Powstało Polskie Stowarzyszenie Edukacji Plastycznej (PSEP) oraz Polski Komitet Międzynarodowego Stowarzyszenia Wychowania przez Sztukę (InSEA)²⁹. Aktywnie działały ośrodki metodyczne, służąc nauczycielowi pomocą w zakresie metodyki, jak również wspierając rozwój własnej aktywności plastycznej. Dobrze funkcjonowało pismo metodyczne „Plastyka w Szkole”, w latach dziewięćdziesiątych zmieniono jego formułę i tytuł na: „Plastyka i Wychowanie”.

Program nauczania obowiązujący w szkole stanowił spójną całość celów i treści, na podstawie których można było kształtować pełne kompetencje plastyczne ucznia. Zatem zakres programowy od roku 1963 do 1989 można uznać za najświetniejszy w dziejach polskiej edukacji plastycznej dzieci i młodzieży. Okres transformacji ustrojowej miał swoje odbicie w poszukiwaniach nowego kształtu programowego, dostosowanego do zmian organizacyjnych polskiej szkoły. Wyodrębniono cztery etapy edukacyjne, tylko na drugim (klasy IV–VI) i trzecim etapie (gimnazjum) *plastyka* i *muzyka* były obowiązkowymi przedmiotami nauczania. Po 1999 roku zastąpiono je jednym przedmiotem

²⁶ Program nauczania w dziesięcioletniej szkole średniej, WSiP, Warszawa, 1977.

²⁷ S. Popek, S. *Metodyka plastyki w klasach początkowych*, WSiP, Warszawa 1984. S. Popek, *Metodyka plastyki klas V–VIII...*; liczne artykuły w czasopiśmie „Plastyka w Szkole”; zob. Anna Marta Żukowska, *Rysunek i wychowanie plastyczne...*, (biogram) s. 289 i n.

²⁸ W. Goriszowski, P. Kowolik, *Z metodyki i metodologii wychowania plastycznego. Skrypt dla studentów wychowania plastycznego, nauczania początkowego oraz wychowania przedszkolnego*, Wyd. UŚ, Katowice 1990; W. Goriszowski, P. Kowolik, *Testy osiągnięć plastycznych dla młodzieży szkolnej*, Wyd. WSP, Kielce 1994.

²⁹ Polski Komitet Międzynarodowego Stowarzyszenia Wychowania przez Sztukę powstał w 1989 roku.

sztuka, który łączył treści edukacji plastycznej i muzycznej. Zabieg ten nie miał charakteru interesującej koncepcji integracji sztuk proponowanej w latach 60. i 70. przez Marię Przychodzińską i Annę Trojanowską, toteż w kolejnym etapie przywrócono merytoryczną autonomię *plastyki* i *muzyki*, znacznie ograniczając limit godzin do realizacji programu. Sytuacja taka, wcześniej bez precedensu, wpłynęła niekorzystnie zarówno na status przedmiotu, jak i na jego efektywność.

Romuald Tarasiuk

METODOLOGICZNA KONCEPCJA BADAŃ DOTYCZĄCYCH
Stanu wiedzy o sztuce i kulturze plastycznej i muzycznej
uczniów kształconych według podstawy programowej
obowiązującej w latach 1999/2010 PROWADZONYCH
W RAMACH PROJEKTU „PROFESJONALIZM W EDUKACJI.
PRZYGOTOWANIE I REALIZACJA NOWEGO PROGRAMU PRAKTYK
PEDAGOGICZNYCH NA WYDZIALE ARTYSTYCZNYM UMCS”

Celem podjętych w ramach projektu „Profesjonalizm w edukacji. Przygotowanie i realizacja nowego programu praktyk pedagogicznych na Wydziale Artystycznym UMCS” badań jest ustalenie stanu wiedzy o sztuce i kulturze plastycznej i muzycznej uczniów kształconych według podstawy programowej obowiązującej w latach 1999/2010.

Temat badawczy: Stan wiedzy o sztuce i kulturze plastycznej i muzycznej uczniów kształconych według podstawy programowej obowiązującej w latach 1999/2010

PODSTAWY METODOLOGICZNE BADAŃ

Podstawa programowa obowiązująca w latach 1999/2010 zakładała, iż nauczyciele w szkole podstawowej dostosowują sposób przekazywania odpowiedniej wiedzy, kształtowania umiejętności i postaw uczniów do naturalnej w tym wieku aktywności dzieci; umożliwiają im poznawanie świata w jego jedności i złożoności; wspomagają ich samodzielność uczenia się; inspirują je do wyrażania własnych myśli i przeżyć; rozbudzają ich ciekawość poznawczą oraz motywację do dalszej edukacji.

Wśród celów edukacyjnych w klasach IV–VI znajdują się cele związane z pobudzeniem wszechstronnego rozwoju uczniów, a w szczególności:

- rozbudzanie twórczej postawy wobec siebie i świata;

- rozwijanie ogólnej wrażliwości dziecka;
- rozwijanie muzykalności, wrażliwości muzycznej, wrażliwości plastycznej;
- rozwijanie umiejętności refleksyjnego słuchania i patrzenia;
- rozwijanie zainteresowań i zamiłowań muzycznych i plastycznych.

Dodatkowo podstawa zakłada wyposażenie uczniów w elementarne umiejętności muzyczne i plastyczne, a także wprowadzenie ich do aktywnego uczestnictwa w kulturze.

Osiągnięcia edukacyjne w klasach IV–VI według podstawy programowej są następujące:

- śpiewanie indywidualne i w grupie;
- umiejętność słuchania muzyki;
- posługiwanie się prostymi technikami plastycznymi;
- dbanie o estetyczny wygląd własny i otoczenia;
- znajomość najważniejszych pieśni narodowych.

Wśród celów edukacyjnych w gimnazjum wyróżniamy:

- kształtowanie zainteresowań i zamiłowań muzycznych i plastycznych;
- wyposażenie uczniów w niezbędne umiejętności muzyczne i plastyczne, a także wiedzę z tego zakresu;
- umożliwienie uczniom przeżycia różnych doświadczeń muzycznych i plastycznych;
- kształtowanie kultury muzycznej i plastycznej (umiejętność włączania sztuki we własne, osobiste życie);
- uczenie wartościowania obecnych wokół ucznia zjawisk z zakresu muzyki i plastyki.

Podstawa do gimnazjum wymienia następujące osiągnięcia w zakresie edukacji muzycznej i plastycznej. Oto one:

- rozpoznawanie wybitnych dzieł muzycznych;
- rozpoznawanie wybitnych dzieł plastycznych;
- własna aktywność muzyczna i plastyczna;
- dbanie o estetyczny wygląd własny i otoczenia.

Obowiązująca od 2009 roku „nowa” podstawa programowa do gimnazjum zakłada następujące cele kształcenia w zakresie edukacji muzycznej i plastycznej:

- odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji;
- tworzenie wypowiedzi muzycznych i plastycznych;
- analiza i interpretacja tekstów kultury w zakresie muzyki i plastyki.

Świat tworzony przez sztukę jest nie tylko zewnętrznym środowiskiem człowieka, jest równocześnie jego rzeczywistością wewnętrzną. Dzieła sztuki

znajdują się na zewnątrz, ale ich istnienie zewnętrzne jest bardzo niezwykle formą istnienia, zyskuje bowiem równocześnie charakter wewnętrzny. Zewnętrzny świat sztuki wdiera się w ludzkie wewnętrzne życie, tworząc jego bogactwo. Zjawisko otwartej granicy między wewnętrznym życiem człowieka i światem sztuki od najdawniejszych czasów zwracało uwagę badaczy. Dziś coraz częściej uważa się, że jest ono charakterystyczne dla istnienia człowieka. Sztuka świadczy o tym, że człowiek, żyjąc życiem otwartym, żyje życiem zwielokrotnionym³⁰. Współczesne rozumienie edukacji dzieci i młodzieży sprowadza się do jej szerokiego ujęcia jako procesu kształcenia i wychowania oraz łączenia problemów edukacji z obszarami kultury. Obecnie jednym z postulatów edukacji jest nadawanie jej wymiaru kulturowego, wymaga to jednak wielu zmian w rozumieniu pojęcia *edukacja kulturalna społeczeństwa*. Łączy się z tym także poszukiwanie nowych pomysłów, metod i środków oraz kompetencji kadry realizującej ten proces.

Ważnym aspektem współczesnej edukacji jest położenie nacisku na kształtowanie postawy kreatywnej. Postawa kreatywna oznacza przede wszystkim gotowość człowieka do przekształcania świata, umiejętność pokonywania trudności w rozmaitych sytuacjach życiowych oraz skutecznego rozwiązywania problemów z różnych dziedzin. Poprzez kontakty ze sztuką kształci się zdolności oraz cechy budujące postawę twórczą, wyrażającą się płynnością, giętkością i oryginalnością procesów myślenia. Do kształtowania czynnej postawy twórczej prowadzi rozwijanie oraz doskonalenie percepcji i ekspresji. Postawa ta jest składnikiem kultury estetycznej jednostki, a doświadczenia gromadzone na bazie kontaktów z dziełami sztuki są ważnym elementem edukacji estetycznej młodego pokolenia.

Mówiąc o koncepcjach kulturowych młodzieży, myślimy o świadomym odbiorcy zjawisk kulturowych i stawiamy pytania: Jakie to właściwości percypowanych zjawisk kulturowych mają być uchwycone przez kompetentnego odbiorcę? Czy wystarczy tu odnotowanie dostrzegalnych cech dzieła, czy – idąc dalej – dotarcie do jego najgłębszych warstw³¹?

Mniej wątpliwości i niepokojów niż powyższy problem budzi kwestia znaczenia wiedzy świadomej, tj. kwestia sprowadzająca się w istocie rzeczy do pytania, czy kompetentność wymaga rozumienia zjawisk kulturowych i świadomego stosowania się do ich reguł. Ze względu na wyniki badań historycznych dotyczących przebiegu procesów kulturowych panuje raczej zgodność co do tego, że nie jest

³⁰ Z. Skorny, *Prace magisterskie z psychologii i pedagogiki*, Warszawa 1984, s. 26.

³¹ E. Linkiewicz, *Terapeutyczny walor sztuk plastycznych w kształceniu postawy kreatywnej*, [w:] W. Bobrowicz (red.), *Sztuka/ twórczość... edukacja...*, Lublin 2010, s. 240.

niezbędne uświadomienie sobie reguł, jakie się stosuje w rozumieniu zjawisk kultury czy aktywnego w nich uczestnictwa dla efektywnego i właściwego przebiegu owego procesu. Argumentem uniwersalnym są zachowania językowe, ze względu na cel komunikacyjny skuteczne niezależnie od stopnia uświadomienia sobie stosowanych reguł językowych. Inaczej mówiąc – z punktu widzenia funkcji społeczno-edukacyjnej – kompetencja kulturowa jest poziomem świadomości odbiorcy umożliwiającym mu czynne uczestnictwo w kulturze.

Wyniki powyższych badań powinny pomóc przyszłym pedagogom bardziej świadomie i efektywnie planować działania edukacyjne w zakresie wiedzy o sztukach plastycznych, a także muzycznych.

Jak podaje M. Łobocki, wszelkie badania to ogół czynności w obrębie pracy naukowej, od powzięcia i ustalenia problemu aż do opracowania materiałów naukowych włącznie. Badania takie obejmują co najmniej kilka następujących po sobie faz procesu badawczego³². Wszystkie badania zawdzięczają swoją skuteczność zgodności ze stawianymi im wymaganiami metodologicznymi, które ustala się w metodologii badań pedagogicznych. Metodologia badań pedagogicznych to nauka o zasadach i sposobach postępowania badawczego zalecanych i stosowanych w pedagogice. Zasady i normy takiego postępowania to pewne najogólniejsze zalecenia, które mają ułatwić w miarę skuteczne przeprowadzenie badań³³.

PRZEDMIOT I CEL BADAŃ

Przedmiot badań naukowych to określony zbiór zjawisk, przedmiotów lub osób. Badania psychologiczne i pedagogiczne dotyczą wybranej kategorii osób określanej mianem populacji. Aby zatem zdefiniować przedmiot badań, należy wskazać obiekty oraz zjawiska, o których będzie się w procesie badania formułować sądy.

Przedmiotem niniejszych badań jest stan wiedzy o sztuce i kulturze plastycznej i muzycznej uczniów kształconych według podstawy programowej obowiązującej w latach 1999/2010.

Każde badanie służy realizacji określonego przez badacza celu. Celem badań pedagogicznych jest poznanie naukowe istniejącej realnie i doświadczalnie

³² M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii...*, s. 202.

³³ W. Dutkiewicz, *Podstawy metodologii badań do pracy magisterskiej i licencjackiej z pedagogiki*, Kielce 2001, s. 50.

rzeczywistości społecznej, opis jakiegoś zjawiska, instytucji lub jednostki. Oprócz funkcji poznawczej badania pedagogiczne spełniają także funkcje praktyczno-użyteczne. Ponadto cel badania według M. Łobockiego to poznanie prawdy, czyli ujawnienie stosunkowo obiektywnego stanu rzeczy – i to bez względu na przykre następstwa, jakie może on spowodować w życiu. Chodzi tu zarówno o poszukiwanie prawdy, jak i jej opisywanie³⁴.

Cel badań winien być sformułowany konkretnie, wyraziście oraz realnie. Biorąc pod uwagę powyższe stwierdzenia, cel badawczy formułuję następująco: **określenie stanu wiedzy plastycznej i muzycznej dzieci i młodzieży (szkoła podstawowa, gimnazjum i szkoła średnia) oraz kształtowania się poziomu kompetencji kulturowych młodzieży starszej (szkoła średnia) w zakresie sztuk plastycznych i muzycznych.**

PROBLEM I HIPOTEZA BADAWCZA

Według M. Łobockiego problem badawczy jest zwykle uszczegółowieniem celu badań, umożliwia bowiem dokładniejsze poznanie tego, co rzeczywiście zamierzamy zbadać. Problemem badawczym nazywa się także przedmiot wysiłków badacza, czyli to, co orientuje jego przedsięwzięcie badawcze. Według T. Pilcha problem badawczy to pytanie o naturę badanego zjawiska, to uświadomienie sobie trudności z wyjaśnieniem i zrozumieniem określonego fragmentu rzeczywistości, inaczej – jest to deklaracja niewiedzy badacza zawarta w formie pytania. Zespół problemów badawczych, wyznacza dalszy proces myślowy w fazie koncepcji. Stanowią one podstawę tworzenia hipotez. Od problemów zależy także, jakie techniki i narzędzia dobiera się, aby je rozwiązać³⁵. Można ponadto stwierdzić, iż problemy badawcze to pytania, na które szuka się odpowiedzi na drodze badań naukowych, czyli poprzez własny wysiłek, nie zaś przez oczekiwanie gotowej wypowiedzi³⁶. Pytania badawcze powinny być sformułowane w sposób prosty, jasny i wyczerpujący – tak, aby można było znaleźć na nie odpowiedzi za pomocą metod i technik badawczych. Jeżeli chodzi o rodzaje pytań, to dzieli się je na pytania ogólne i szczegółowe. Powinno być jedno lub kilka pytań ogólnych, aby obszar badawczy nie stał się zbyt szeroki i aby główny problem badawczy nie uległ zatarciu.

³⁴ M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii...*, s. 202.

³⁵ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa 2001, s. 43.

³⁶ M. Łobocki, *Metody i techniki...*, s. 21.

* * *

Od pierwszych lat nauki dziecka budujemy jego strukturę pojęciową dotyczącą zjawisk w sztuce. Uczniowie poznają dziedziny sztuk, formy istnienia dzieł, specyfikę środków wyrazu stosowanych w poszczególnych dziedzinach sztuki. Bardzo ważne jest stworzenie na zajęciach artystycznych możliwości nabycia przez uczniów doświadczenia w operowaniu różnymi środkami wyrazowymi w kontekście stosowania różnych technik i technologii. Z tej perspektywy istotne jest dla badacza pytanie o stan wiedzy – kompetencji kulturowych – młodzieży w zakresie sztuk plastycznych i muzycznych. Oto pytania – problemy badawcze – precyzujące cel niniejszych badań:

– **Jaki jest poziom wiedzy plastycznej i muzycznej uczniów kończących szkołę podstawową?**

– **Jaki jest poziom wiedzy plastycznej i muzycznej uczniów kończących szkołę gimnazjalną?**

– **Jaki jest poziom wiedzy plastycznej i muzycznej uczniów kończących szkołę średnią?**

– **Jakie czynniki miały wpływ na kształtowanie się kompetencji kulturowych w zakresie muzyki i plastyki młodzieży kończącej szkołę średnią?**

Jak przypomina M. Łobocki, mówiąc o problemach badawczych, nie sposób nie wspomnieć także o hipotezach roboczych. Są one próbą odpowiedzi na sformułowane uprzednio problemy badawcze, a co za tym idzie, świadomie przyjętymi przypuszczeniami czy założeniami wymagającymi potwierdzenia lub odrzucenia na podstawie prowadzonych badań³⁷.

Zakładam, iż poziom wiedzy o plastyce i muzyce dzieci i młodzieży ze szkoły podstawowej, gimnazjum i szkoły średniej będzie zróżnicowany i uwarunkowany głównie zakresem edukacji wynikającym z różnych podstaw programowych. Zakładam również, iż na kształtowanie się poziomu kompetencji kulturowych młodzieży kończącej szkołę średnią miały wpływ różne czynniki, wśród których należy wymienić: szkołę, środowisko rodzinne i społeczne oraz inne formy aktywności kulturalnej (plener, konkurs, festiwal itp.).

³⁷ M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 2004, s. 110.

ZMIENNA ZALEŻNA, NIEZALEŻNA I POŚREDNICZĄCA

Rola edukacji artystycznej dzieci i młodzieży jest ważna i należy ją rozpatrywać w różnych aspektach i w powiązaniu z czynnikami środowiskowymi, w tym ze środowiskiem rodzinnym, szkolnym, a także społeczno-kulturowym. Efekty edukacji artystycznej zależą od wielu czynników, wśród których należy wymienić warunki umożliwiające właściwą realizację celów edukacji artystycznej dzieci i młodzieży.

Według M. Brody-Bajak bez wątpienia ogromne znaczenie w powyższym względzie odgrywają osoby, które stanowią autorytet w dziedzinie sztuki. Czy jednak młodzież dostrzega obecnie autorytety, na których może i chce się wzorować? Uzyskane przez autorkę odpowiedzi pozwoliły stwierdzić, iż część młodych ludzi spotkała, a część niestety nie spotkała w swoim życiu osób, o których mogłaby powiedzieć, że ukształtowały ich gust estetyczny. Wśród wymienionych autorytetów pojawiali się najczęściej rodzice i rodzina, znajomi i przyjaciele, jedynie z rzadka, niestety, nauczyciele (i to tylko ci, których młodzież uznała za prawdziwych mistrzów w swoim fachu). Część badanych zauważyła ponadto, że również media mogą kształtować gust, a czynią to w dość „przebiegły” sposób. Spora część respondentów stwierdziła, iż szkolna edukacja artystyczna wniosła w ich życie niewiele. Wymienione tu zostały przez młodych przede wszystkim pewne „szczątkowe” korzyści, takie jak znajomość piosenek czy gry na flecie prostym, poznanie podstawowych technik plastycznych i nurtów artystycznych, „mgliste pojęcie o historii sztuki”. Jedynie nieliczni zachowali z tego etapu kształcenia dobre wspomnienia i podkreślali, iż zajęcia te uwarściwiały na piękno oraz dawały okazję do wyrażania własnych uczuć przez sztukę³⁸. Biorąc pod uwagę specyfikę badań, **za zmienną zależną należy uznać poziom wiedzy dzieci i młodzieży w zakresie sztuk plastycznych i muzycznych. Za zmienną niezależną należy przyjąć realizację edukacji plastycznej i muzycznej wg obowiązującej podstawy programowej w latach 1999/2010.**

Zmiennymi pośredniczącymi możemy określić:

- płeć
- wiek
- środowisko
- szkołę podstawową
- szkołę gimnazjalną

³⁸ M. Broda-Bajak, *Młodzi i sztuka...*, s. 235–236.

- szkołę średnią
- udział w zajęciach pozaszkolnych z plastyki i muzyki
- doświadczenie i wiedzę zdobytą – równolegle w trakcie trwania nauki – na kursach, w pracowniach plastycznych, wystawach, wernisażach, koncertach, festiwalach, TV, Internecie itp.

TEREN I BADANA POPULACJA

Całość badań będzie zrealizowana na terenie miasta Lublina. W badaniach będą uczestniczyli uczniowie ostatnich klas poszczególnych etapów nauczania lub pierwszych klas rozpoczynających naukę na wyższym etapie nauczania. Badania testowe obejmą sześciuset uczniów:

– dwustu uczniów kończących klasę szóstą szkoły podstawowej lub rozpoczynających naukę w klasie pierwszej gimnazjum (**grupa kontrolna** kształcona według starej podstawy programowej z 1999 r.)

– dwustu uczniów kończących klasę trzecią gimnazjum lub rozpoczynających naukę w klasie pierwszej liceum (**grupa eksperymentalna** kształcona według nowej podstawy programowej z roku 2009)

– dwustu uczniów kończących naukę w klasie trzeciej liceum lub studentów rozpoczynających naukę na pierwszym roku studiów (**grupa kontrolna** kształcona według starej podstawy programowej z 1999 r.)

Badania ankietowe będą dotyczyły tylko drugiej grupy kontrolnej (liceum–studia) tych samych respondentów, którzy wypełnili zadania testowe. W badaniach wezmą udział tylko ci respondenci, którzy nie byli kształceni w kierunku artystycznym (plastycznym lub muzycznym) na poszczególnych etapach nauczania.

METODA I NARZĘDZIE BADAŃ

Uzyskanie odpowiedzi na postawione problemy badawcze wymaga doboru odpowiednich narzędzi i metod badań, czyli „szeregu czynności zmierzających do rozwiązania problemu badawczego i osiągnięcia zamierzonego w badaniach celu”³⁹. Warunkiem skutecznego rozwiązania postawionych problemów jest dobór właściwych metod i technik badań. Zdaniem S. Nowaka „metody badawcze to przede wszystkim typowe i powtarzalne sposoby zbierania, opracowywania, analizy i interpretacji danych empirycznych, służące do uzyskania maksymalnie

³⁹ R. Wroczyński, *Pedagogika społeczna*, Warszawa 1985, s. 118.

(lub optymalnie) uzasadnionych odpowiedzi na stawiane w nich pytania⁴⁰. Według A. Kamińskiego „[t]echniki badawcze to przede wszystkim sposoby zbierania materiału oparte na starannie opracowanych dyrektywach (dokładnych, jasnych, ścisłych), weryfikowanych w badaniach różnych nauk społecznych i dzięki temu posiadających walor użyteczności międzydyscyplinarnej”⁴¹. Analizując literaturę związaną z tematem metod i technik badawczych, można spotkać się z różnymi klasyfikacjami.

Dotychczasowe badania empiryczne pokazują związki kompetencji kulturowych odbiorcy z jego wykształceniem, a także to, iż dyspozycja estetyczna do kontaktów z dobrami kultury – czyli aktywna postawa odbiorcza – jest wynikiem edukacji oraz wpływu środowiska, także rodzinnego.

Badania M. Brody-Bajak prowadzone wśród respondentów w wieku od 16 do 26 lat przez pytanie „Czym jest dla nich sztuka?” ujawniają duże zróżnicowanie postaw w tym zakresie. Sztuka jest przez młodych ludzi rozumiana subiektywnie jako:

- coś, co pozwala się oderwać od rzeczywistości, a jednocześnie się nad nią głęboko zastanowić;
- nośnik informacji o przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, o wewnętrznym świecie człowieka;
- nośnik emocji, środek do kształtowania poczucia estetyki oraz sposób uwrażliwiania człowieka;
- miejsce wylewania własnych emocji, tłumionych przez aktorstwo codziennego życia;
- sposób na wyrażenie swojego wnętrza i przedstawienie pewnego punktu widzenia⁴².

A zatem dla potrzeb prowadzonych badań możemy przyjąć, iż wskaźnikiem poziomu kompetencji kulturowych dzieci i młodzieży jest poziom ich wiedzy o sztuce i kulturze plastycznej i muzycznej badany za pomocą testów mających na celu uchwycenie wartości znanych respondentom. Dążąc do przeanalizowania procesu formowania się kompetencji odbiorczej młodzieży odwołamy się do wyników badań ankietowych, które przybliżą nam proces kształcenia i wychowania odbiorcy na etapie szkoły podstawowej, gimnazjum oraz szkoły średniej, jego kontaktów i wpływów środowiskowych, a więc aktywności rozwojowej w dziedzinie szeroko rozumianego uczestnictwa kulturowego.

⁴⁰ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 1985, s. 22.

⁴¹ A. Kamiński, *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej*, [w:] R. Wroczyński, T. Plich (red.), *Metodologia pedagogiki społecznej*, Wrocław 1974, s. 54.

⁴² M. Brody-Bajak, *Młodzi i sztuka ...*, s. 233.

Wśród metod badań pedagogicznych ważne miejsce zajmują testy osiągnięć szkolnych. Ogólnie mówiąc, wyżej wymienione testy są bardzo praktycznym sposobem sprawdzania wiedzy respondenta. Najczęściej test jest zbiorem zadań, które wiążą się z określonym obszarem wiedzy, dlatego zaprojektowano go właśnie do badania stanu wiedzy dzieci i młodzieży. Powyższe narzędzie składa się z 21 zadań skonstruowanych w formie tekstu wyboru lub uzupełnienia treści, do czterech zadań dołączono materiał ilustracyjny w postaci reprodukcji dzieł sztuk plastycznych. Za wszystkie prawidłowo rozwiązane zadania respondent może uzyskać 75 pkt.

Liczba punktów	Poziom wyników (ranga)
0–15	bardzo niski
16–30	niski
31–45	średni
46–60	wysoki
61–75	bardzo wysoki

Do badań w zakresie kształtowania się kompetencji kulturowych młodzieży starszej (szkoła średnia) wybrano metodę sondażu. W tym celu zaprojektowano ankietę, która skierowana będzie do młodzieży klasy trzeciej szkoły średniej niekształcącej się w kierunku artystycznym. Ankieta zawiera szereg pytań dotyczących wpływu różnych czynników na kształtowanie się kompetencji kulturowych respondentów.

Anna Boguszewska, Małgorzata Stępnik

REALIZACJA BADAŃ DOTYCZĄCYCH STANU WIEDZY O SZTUCE
I KULTURZE PLASTYCZNEJ I MUZYCZNEJ UCZNIÓW KSZTAŁCONYCH
WEDŁUG PODSTAWY PROGRAMOWEJ OBOWIĄZUJĄCEJ W LATACH 1999/2010

Badania dotyczące stanu wiedzy o sztuce i kulturze plastycznej i muzycznej uczniów kształconych według podstawy programowej obowiązującej w latach 1999/2010 miały charakter diagnostyczny. Do ich przeprowadzenia został skonstruowany test dydaktyczny obejmujący 21 zadań dotyczących wiedzy z podstaw plastyki, zakresu historii sztuki i zakresu muzyki. Charakter pytań był zróżnicowany, były to pytania wyboru, pytania otwarte. Testowi towarzyszyły plansze z reprodukcjami dzieł sztuki, które badany miał rozpoznawać. Szczegółowe dane o strukturze podjętej w teście tematyki zawartej w narzędziu badawczym prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Struktura zakresu badań zawarta w narzędziu badawczym

Kategoria	Z	%	Numer zadania w narzędziu badawczym	U	
				U1	%
Wiedza z podstaw plastyki	8	38,1	1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8	27	36
Wiedza z zakresu historii sztuki	9	42,8	9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17	36	48
Wiedza z zakresu muzyki	4	19,1	18; 19; 20; 21	12	16
Ogółem	21	100	1–21	75	100

Z – Liczba zadań

U – liczba możliwych do uzyskania punktów

U1 – liczba możliwych do uzyskania punktów

Badania dotyczące stanu wiedzy o sztuce i kulturze plastycznej oraz muzycznej uczniów kształconych według podstawy programowej obowiązującej w latach 1999/2010 zostały przeprowadzone w populacji obejmującej drugi i trzeci etap nauczania szkolnego, czyli klasy IV–VI szkoły podstawowej i klasy I–III gimnazjum. Stanowi to całość objętej zamierzeniem programowym

edukacji plastycznej uczniów w polskiej szkole. Zgodnie z założeniami badawczymi zbadano uczniów VI klasy szkoły podstawowej, co odpowiada grupie wiekowej 12–13 lat. Natomiast z trzeciego etapu kształcenia zbadano uczniów z trzeciej klasy gimnazjum (15–16 lat).

Przebadano 222 uczniów klasy VI szkoły podstawowej oraz 178 uczniów III klasy gimnazjum rekrutujących się ze szkół lubelskich. Strukturę populacji prezentuje tabela 2 zamieszczona poniżej.

Tabela 2. Struktura badanej populacji uczniów

Kategoria	N	Płeć			
		K		M	
		N	%	N	%
klasy IV–VI szkoły podstawowej	222	120	54,05	102	45,94
Klasy I–III gimnazjum	178	98	55,05	80	44,94
Ogółem	400	218	54,5	182	45,5

N – Liczba badanych

K – dziewczęta

M – chłopcy

Przebadano łącznie 400 uczniów, 218 chłopców i 182 dziewcząt, zasadniczy trzon terenu badań stanowili zatem uczniowie drugiego i trzeciego etapu kształcenia szkolnego. Dodatkowo przebadano 218 studentów, którzy kształcili się według starej podstawy nauczania, w tym 132 kobiety, co stanowi ok. 60% badanych studentów i 78 mężczyzn (ok. 40%). Strukturę całej badanej populacji prezentuje tabela 3.

Tabela 3. Struktura badanej populacji

Kategoria	N	Płeć			
		K		M	
		N	%	N	%
Uczniowie	400	218	54,5	182	45,5
Studenci	218	132	60,55	86	39,44
Ogółem	618	350	56,63	268	43,36

Badaniami objęto 618 osób, które uzyskiwały kształcenie plastyczne według obowiązujących wówczas podstaw programowych.

ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ STANU WIEDZY O SZTUCE I KULTURZE
PLASTYCZNEJ I MUZYCZNEJ UCZNIÓW KSZTAŁCONYCH WEDŁUG PODSTAWY
PROGRAMOWEJ OBOWIĄZUJĄCEJ W LATACH 1999/2010

Badania stanu wiedzy o sztuce i kulturze plastycznej oraz muzycznej uczniów kształconych według podstawy programowej obowiązującej w latach 1999/2010 można podzielić na trzy obszary. Pierwszy dotyczył wiedzy z podstaw plastyki, drugi – wiedzy z zakresu historii sztuki, natomiast trzeci dotyczył podstaw muzyki.

Pierwszy obszar badań z zakresu podstaw plastyki tworzy wiedza o barwach podstawowych, pochodnych i dopełniających (aneks nr 2, pyt. 1, 2, 3). Zbudowano zadania badające umiejętność stosowania tej wiedzy, wymagające bowiem określenia kolorystyki w wybranych dziełach sztuki (aneks nr 2, pyt. 4). Szczegółową strukturę wyników badań z zakresu podstaw wiedzy o barwie wśród uczniów szkoły podstawowej, gimnazjum i badanych studentów prezentują tabele: 4, 5 i 6.

Tabela 4. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw wiedzy o barwie wśród uczniów szkoły podstawowej

Wiedza z podstaw plastyki	N	Z	Uczniowie szkoły podstawowej					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
Barwy podstawowe	222	222	120	78	35,13	102	49	22,07
Barwy pochodne	222	222	120	13		102	32	14,41
Barwy dopełniające	222	222	120	13		102	8	3,60
Umiejętności klasyfikacji kompozycji barwnych	222	1110	120	20	9,0	102	105	9,45
Ogółem	222	1776	120	307	17,28	102	194	10,92

N– Liczba badanych

Z– Max liczba punktów do uzyskania

U – Uzyskane punkty

Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw wiedzy o barwie w grupie uczniów szkoły podstawowej świadczy o zróżnicowanym poziomie tej wiedzy. Jedna trzecia dziewcząt i niespełna jedna czwarta chłopców zna barwy podstawowe, natomiast barwy pochodne i dopełniające zna tylko 13 dziewcząt i 40 chłopców spośród 222 badanych. Umiejętności klasyfikacji kompozycji barwnych nie stanowiła mocnej strony respondentów, w grupie dziewcząt zadania zostały wykonane w ok. 17%, w grupie chłopców – tylko w ok. 11%. Są to wyniki plasujące się na bardzo niskim poziomie.

Tabela 5. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw wiedzy o barwie wśród uczniów gimnazjum

Wiedza z podstaw plastyki	N	Z	Uczniowie gimnazjum					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
Barwy podstawowe	178	178	98	46	25,84	80	43	24,15
Barwy pochodne	178	178	98	37	20,78	80	25,5	14,32
Barwy dopełniające	178	178	98	14	7,86	80	4,0	2,24
Umiejętności klasyfikacji kompozycji barwnych	178	890	98	163	18,31	80	16,15	18,14
Ogółem	178	1424	98	260	18,25	80	234	16,43

W grupie uczniów szkoły gimnazjalnej szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw wiedzy plasuje się na niskim i bardzo niskim poziomie. Podobnie jak u młodszych uczniów, najlepiej znane były barwy podstawowe – umiało je wymienić ok. 26% dziewcząt i ok. 24% chłopców. Barwy pochodne i dopełniające znane były gimnazjalistom lepiej niż uczniom szkoły podstawowej, wiedza ta jednak nie była zadowalająca, plasując się w skali bardzo niskich i niskich poziomów wiedzy. Podobnie z umiejętnością klasyfikacji kompozycji barwnych – w grupie dziewcząt wykonano zadania w ok. 18,3%, w grupie chłopców w ok. 18,1%.

Wyniki zamieszczone w powyższej tabeli prezentują zróżnicowany poziom. Spośród badanych grup najlepiej barwy znają studenci. Około połowa studentek zna barwy podstawowe, podczas gdy barwy pochodne znane są jednej trzeciej studentek (31%), a barwy dopełniające – tylko 5% badanych młodych kobiet. Znacznie słabiej wiedza o barwie prezentowana jest przez studentów płci męskiej. Wyniki zadania sprawdzającego umiejętność klasyfikacji kompozycji barwnych w tej grupie plasowały się na podobnym poziomie jak w grupach badanych uczniów ze szkoły podstawowej i były niższe od wyników gimnazjalistów.

Tabela 6. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw wiedzy o barwie wśród studentów

Wiedza z podstaw plastyki	N	Z	Studenci					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
Barwy podstawowe	218	218	132	114	52,29	86	62	28,44
Barwy pochodne	218	218	132	68	31,19	86	48	22,01
Barwy dopełniające	218	218	132	11	5,04	86	4	1,83
Umiejętności klasyfikacji kompozycji barwnych	218	1090	132	114,5	10,5	86	101,5	9,31
Ogółem	218	1744	132	307,5	17,63	86	215,5	12,35

* * *

Istotnym elementem podstaw plastyki jest wiedza dotycząca dziedzin sztuki. Sprawdziło ją jedno z pytań o konstrukcji otwartej (aneks nr 2, pyt. 5). Kolejny istotny element wiedzy z podstaw plastyki to rodzaje kompozycji (aneks nr 2, pyt. 7). Opracowano zadanie weryfikujące umiejętność stosowania wiedzy o kompozycji, które wymagało określenia układu w wyborze dzieł sztuki reprodukowanych w teście dydaktycznym (aneks nr 1, pyt. 8). Szczegółową strukturę wyników badań z zakresu podstaw wiedzy o kompozycji i z zakresu dziedziny sztuki prezentują kolejno tabele: 7, 8 i 9.

Tabela 7. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw plastyki – kompozycja i dziedziny sztuki – szkoła podstawowa

Wiedza z podstaw plastyki	N	Max do uzyskania	Uczniowie szkoły podstawowej					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
Dziedziny sztuk plastycznych	222	666	120	21	3,15	102	8,5	1,27
Kompozycja symetryczna	222	222	120	45	20,27	102	28	12,61
Kompozycja rytmiczna	222	222	120	56	25,22	102	29,5	13,28
Umiejętności klasyfikacji kompozycji	222	1998	120	154	7,7	102	79,5	3,97
Ogółem	222	3108	120	276	8,88	102	145,5	4,68

Tabela 8. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw plastyki – kompozycja i dziedziny sztuki – gimnazjum

Wiedza z podstaw plastyki	N	Max do uzyskania	Uczniowie gimnazjum					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
Dziedziny sztuk plastycznych	178	534	98	33	6,17	80	22	4,11
Kompozycja symetryczna	178	178	98	25,5	14,32	80	21	11,79
Kompozycja rytmiczna	178	178	98	50	28,08	80	43	24,15
Umiejętności klasyfikacji kompozycji	178	1602	98	182	11,36	80	150,5	9,39
Ogółem	178	2492	98	290,5	11,65	80	236,5	9,49

Tabela 9. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw plastyki – kompozycja i dziedziny sztuki – studenci

Wiedza z podstaw plastyki	N	Max do uzyskania	Studenci					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
Dziedziny sztuk plastycznych	218	654	132	53,5	8,18	86	27,5	4,20
Kompozycja symetryczna	218	218	132	75	34,40	86	26	11,92
Kompozycja rytmiczna	218	218	132	63	28,89	86	53	24,31
Umiejętności klasyfikacji kompozycji	218	1962	132	108,5	5,53	86	76	3,87
Ogółem	218	3052	132	300	9,82	86	182,5	5,97

Szczegółowe dane dotyczące wyników badań z zakresu podstaw wiedzy o kompozycji i dziedzinach sztuki zaprezentowane w powyższych tabelach świadczą o bardzo niskiej znajomości dziedzin sztuk plastycznych przez badane grupy. U uczniów szkoły podstawowej kształtowały się na poziomie ok. 2 %, u uczniów szkoły gimnazjalnej – ok. 10%, a w grupie studentów – w granicach ok. 6% u mężczyzn i ok. 10% u kobiet. Tak elementarny brak wiedzy obrazuje bardzo niski stan kultury plastycznej, niepokojąco niski u dorosłej młodzieży, która ma szansę zmienić taki stan rzeczy jedynie przez samokształcenie, co wydaje się mało prawdopodobne. Zatem trzon przyszłej części społeczeństwa legitymującego się ukończeniem prestiżowych w opinii społecznej studiów

wyższych prezentuje swoisty „analfabetyzm” w dziedzinie znajomości podstawowych pojęć i umiejętności ich klasyfikowania. Oczywiście biorąc pod uwagę możliwość pozyskania tylko wycinkowych diagnoz sąd ten można łagodzić, nie zmienia to jednak faktów świadczących na niekorzyść edukacji estetycznej. Uczniowie klas gimnazjalnych mają nikłe szanse na podniesienie swojej wiedzy w trakcie dalszej edukacji, podobnie uczniowie szkoły podstawowej, jednak nasuwa się wniosek, że ta wiedza nie powinna być obca uczniom kończącym pierwszy etap kształcenia. Równie niskie rezultaty osiągnęli badani w zakresie elementarnej kategorii plastyki, jaką jest kompozycja. Sprawdzana była znajomość kompozycji symetrycznej i rytmicznej oraz umiejętność klasyfikacji kompozycji. Wszystkie wyniki plasują się w granicach wyników bardzo niskich i niskich. Najlepiej znaną kategorią okazała się kompozycja rytmiczna. W grupie studentów znało ją 28,89% badanych kobiet i 24,31% mężczyzn. W szkole gimnazjalnej – ok. 28,08% dziewcząt i 24,31% chłopców, zaś w szkole podstawowej wyniki nie odbiegały znacznie od pozostałych – 25,22% dziewcząt i 13,28% znało układ rytmiczny. Nie są to jednak wskaźniki wysokie. Kompozycja symetryczna, mimo że poznawana również na innych przedmiotach nauczania (geometria, przyroda), znana była znacznie słabiej we wszystkich grupach.

Zaplanowano kilka pytań dotyczących znajomości technik graficznych. Tabele 10, 11 i 12 prezentują wyniki badań uzyskane w grupie uczniów szkoły podstawowej, gimnazjum oraz w grupie badanych studentów.

Tabela 10. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw plastyki – grafika – szkoła podstawowa

Wiedza z podstaw plastyki – techniki graficzne:	N	Max do uzyskania	Uczniowie szkoły podstawowej					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
wypukłe	222	333	120	7	2,10	102	12	3,6
wklęsłe	222	444	120	16	3,6	102	14,5	3,26
płaskie	222	333	120	15	4,5	102	12	3,6
Ogółem	222	1110	120	38	3,45	102	38,5	3,45

W części testu dotyczącej wiedzy z podstaw plastyki we wszystkich grupach możliwe do uzyskania były łącznie 16 683 punkty – uzyskano jedynie 3 441, co stanowi zaledwie 20,6%. Uczniowie szkoły podstawowej otrzymali 999 punktów, gimnazjaliści – 1 134 punktów, a studenci nieco mniej niż uczniowie gimnazjum – 1 108 punktów. Układ wyników badań niepokoi tym bardziej, że

mimo zróżnicowania wieku oraz stopnia realizacji obowiązkowego programu nauczania, badani wykazali bardzo podobny poziom osiągnięć leżący na granicy stanu niskiego i bardzo niskiego.

Tabela 11. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw plastyki – grafika – gimnazjum

Wiedza z podstaw plastyki – techniki graficzne:	N	Max do uzyskania	Uczniowie gimnazjum					
			K	M				
			N	U	%	N	U	%
wypukłe	178	267	98	8	2,99	80	19,5	7,3
wklęsłe	178	356	98	20,5	5,75	80	25,5	7,16
płaskie	178	267	98	18	6,74	80	21	7,86
Ogółem	178	890	98	46,5	5,22	80	66	7,41

Tabela 12. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw plastyki – grafika – studenci

Wiedza z podstaw plastyki – techniki graficzne:	N	Max do uzyskania	Studenci					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
wypukłe	218	327	132	10,5	3,21	86	7,5	2,29
wklęsłe	218	436	132	24	5,5	86	17	3,89
płaskie	218	327	132	27	8,25	86	16,5	5,04
Ogółem	218	1090	132	61,5	5,64	86	41	3,76

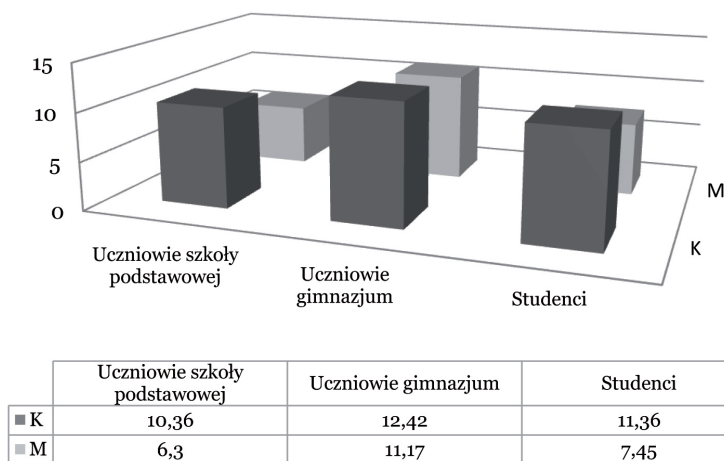
Tabela 13. Posumowanie wyników badań z zakresu podstaw plastyki

Wiedza z podstaw plastyki	N		max	Płeć			
				K		K	
	K	M		U	%	U	%
Uczniowie szkoły podstawowej	120	102	5994	621	10,36	378	6,3
Gimnazjum	98	80	4806	597	12,42	537	11,17
Studenci	132	86	5886	669	11,36	439	7,45
Ogółem	350	268	16683	1887	11,31	1354	8,11

W świetle zanalizowanych wyników badań należy stwierdzić we wszystkich badanych grupach niski poziom znajomości dziedziny grafiki i jej technik. Znajomość technik wklęsłych, wypukłych i płaskich plasuje się na poziomie poniżej 10% we wszystkich grupach. Stan ten znajduje poniekąd uzasadnienie w konstrukcji programu nauczania w szkole podstawowej, jednak w grupie

gimnazjalistów i studentów zdumiewa tak niska znajomość istotnej współcześnie dyscypliny sztuki.

Wyniki badań z zakresu podstaw plastyki

Histogram 1. Prezentacja graficzna wyników z tabeli nr 13.

* * *

Drugi spośród trzech głównych obszarów badań dotyczył **wiedzy z zakresu historii sztuki**, a mówiąc precyzyjniej – umiejętności identyfikowania dzieł pewnego rudymenarnego kanonu artystycznego wypracowanego w naszym kręgu kulturowym; wzięto przy tym pod uwagę zarówno sztukę rodzimą, jak i obcą – wytwory kultury artystycznej o międzynarodowej randze. Wiedza dotycząca historii sztuki stanowi elementarny i zasadniczy trzon nauczania z zakresu przedmiotu *plastyka* w klasach IV–VI. Sprawdzają ją wiele z pytań o różnorodnej konstrukcji, były to zadania otwarte i zamknięte (aneks nr 2, pyt. 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17). W teście stanowiły one 48%.

Tę partię badań (*vide* zad. 9–17 w *Teście dydaktycznym* opracowanym przez dr. R. Tarasiuka – aneks nr 2) otwiera pytanie nr 9, związane z najznakomitszymi zabytkami architektonicznymi starożytnych cywilizacji – Egiptu, Grecji i Rzymu. Respondenci mieli za zadanie przyporządkować gotowe odpowiedzi (test wyboru). Dzieła architektury średniowiecznej, renesansowej i barokowej, a ściślej rzecz ujmując – zabytki najistotniejsze dla polskiego dziedzictwa oraz zasadnicze cechy stylistyczne budowli, stanowiły przedmiot pytań nr 11 i 12. Zadanie opatrzone numerem 10 służyło natomiast zmierzeniu podstawowej znajomości stylów sztuki średniowiecznej i nowożytnej.

W dalszej części kwestionariusza znalazły się pytania otwarte, nie-prekategoryzowane, służące zdiagnozowaniu wiedzy na temat najsłynniejszych artystów – nr 13, 14 i 15. W owej partii zadań respondent miał wymienić nazwiska znanych sobie malarzy (13, 14) i rzeźbiarzy (13), których *oeuvres* wpisuje się w tzw. renesansową kulturę wizualną opartą o zasadę *mimesis* (od doby Odrodzenia aż po modernistyczny przełom zainicjowany przez impresjonistów, a nieco później – kubistów). Kolejne zadanie polegało na dopasowaniu do podanych już nazwisk stosownej nazwy kierunku (15). Uwzględniono przy tym artystów tworzących kanon Protoawangardy (Auguste Renoir – impresjonizm) i Awangardy pierwszych dekad XX wieku, (Henri Matisse – fowizm, ekspresjonizm), Georges Braque – kubizm, Kazimierz Malewicz – abstrakcjonizm, konstruktywizm, Wasyl Kandinsky – abstrakcjonizm, Salvador Dalí – surrealizm).

Ową część badań zamykały zad. 16 i 17 polegające na rozpoznawaniu dzieł sztuki polskiej (16) i obcej (17), głównie obrazów malarskich reprodukowanych w *Załączniku do testu dydaktycznego* (Aneks nr 3). Na podstawie barwnych reprodukcji uczniowie i studenci mieli zidentyfikować i podać nazwiska mistrzów malarstwa takich, jak: Stanisław Ignacy Witkiewicz, Stanisław Wyspiański, Andrzej Wróblewski, Jerzy Nowosielski, Jan Matejko, Wojciech Kossak, Maria Jarema, Józef Chełmoński, Aleksander Gierymski (16) i dalej – Leonardo da Vinci, Salvador Dalí, Jacques Louis David, Henri Matisse, Pablo Picasso, Jackson Pollock, Rembrandt van Rijn, Henri de Toulouse Lautrec, Vincent van Gogh oraz Andy Warhol (17). W Aneksie znalazły się również fotografie rzeźb Aliny Szapocznikow (16/4), Władysława Hasióra (16/5), Magdaleny Abakanowicz (16/10 – trójwymiarowa forma z tkaniny), Henry’ego Moore’a (17/5) oraz Michała Anioła Buonarrotiego (17/7). Rzecz jasna, podaję wszystkie te nazwiska w porządku, w jakim miały się one znajdować w teście, czyli w kolejności niezgodnej z chronologią dziejów sztuki. Sądzę, że takie przeszerogowanie chronologiczne mogłoby stanowić ciekawe wyzwanie dla respondenta dysponującego wysoką lub bardzo wysoką wiedzą o sztuce. Niestety, w badanych grupach nie było takich osób.

Należy podkreślić, iż zadania diagnozujące przede wszystkim poziom *wiedzy* o sztuce służyły też w pewnej dozie – zwłaszcza pyt. 16 i 17 – zmierzeniu *kompetencji artystycznej*, którą Pierre Bourdieu, słynny francuski estetyk i socjolog sztuki, definiował jako – pozwolę sobie na pewną parafrazę jego słów – umiejętność praktycznego zastosowania znajomości zasad podziału uniwersum artystycznego. Szczegółowe wyniki badań dotyczących obszaru historii sztuki ujęte zostały w tabelach 14–23.

Tabela 14. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – znajomość stylów architektonicznych wśród uczniów szkoły podstawowej

Wiedza z historii sztuki	N	Z	Uczniowie szkoły podstawowej					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
Egipt	222	222	120	51,5	23,19	102	43,5	19,59
Grecja	222	111	120	18,5	16,66	102	19	17,11
Rzym	222	333	120	53	15,91	102	57	17,11
Sztuka średniowieczna – ogólna wiedza	222	222	120	10,5	4,72	102	5,5	2,47
Romanizm	222	333	120	4,5	1,35	102	2	0,6
Gotyk	222	555	120	15,5	2,79	102	11,5	2,07
Sztuka nowożytna – ogólna wiedza	222	222	120	4,5	2,2	102	6	2,7
Renesans	222	777	120	5,5	0,7	102	10,5	1,35
Barok	222	333	120	2	0,6	102	5	1,5
Klasycyzm	222	222	120	1	0,45	102	0	0,0
Ogółem	222	3330	120	166,5	5,0	102	160	4,8

Tabela 15. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – znajomość stylów architektonicznych wśród uczniów gimnazjum

Wiedza z historii sztuki	N	Z	Uczniowie gimnazjum					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
Egipt	178	178	98	66,5	37,35	80	59,5	33,42
Grecja	178	89	98	30,5	34,26	80	27,5	30,89
Rzym	178	267	98	76	28,46	80	72,5	27,15
Sztuka średniowieczna – ogólna wiedza	178	178	98	21	11,79	80	7	3,93
Romanizm	178	267	98	9	3,37	80	9	3,37
Gotyk	178	445	98	31,5	7,07	80	28	6,29
Sztuka nowożytna – ogólna wiedza	178	178	98	8	4,49	80	1	0,56
Renesans	178	623	98	13,5	2,16	80	23	3,69
Barok	178	267	98	18,5	6,92	80	12,5	4,68
Klasycyzm	178	178	98	1	0,56	80	4	2,24
Ogółem	178	2670	98	275,5	10,31	80	244	9,13

Tabela 16. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – znajomość stylów architektonicznych wśród studentów

Wiedza z historii sztuki	N	Z	Studenci					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
Egipt	218	218	132	64	29,35	86	50	22,93
Grecja	218	109	132	24	22,01	86	17,5	16,05
Rzym	218	327	132	69	21,10	86	74,5	22,78
Sztuka średniowiecza – ogólna wiedza	218	218	132	43	19,72	86	31	14,22
Romanizm	218	327	132	17,5	5,35	86	13,5	4,12
Gotyk	218	545	132	75	13,76	86	32	5,87
Sztuka nowożytna – ogólna wiedza	218	218	132	15	6,88	86	10	4,58
Renesans	218	763	132	52	6,81	86	47,5	6,22
Barok	218	327	132	26,5	8,1	86	13	3,97
Klasycyzm	218	218	132	5	2,29	86	1	0,45
Ogółem	218	3270	132	391	11,95	86	290	8,86

Wyniki badań ujęte w tabelach 14–16 pozwalają na wysnucie wniosku, iż stan wiedzy o architekturze – jednym z najistotniejszych języków artystycznych – jest zdecydowanie niezadowolający, a w kontekście odpowiedzi udzielanych przez gimnazjalistów i studentów – wręcz nikły. O ile fakt, iż dzieci uczące się w szkole podstawowej uzyskały ogólnie niski wynik – dziewczęta w wysokości 5%, zaś chłopcy 4,8% – budzić może nieledwie konsternację, o tyle niewiele wyższe noty uzyskane przez uczniów gimnazjum (dziewczęta i chłopcy *resp.* 10,31% i 9,13%) oraz studentów (*resp.* 11,95% i 8,86%) są już alarmujące. Szczególną uwagę powinna zwracać niewielka, zaledwie kilkupunktowa różnica dzieląca procentaż wyników osób znajdujących się na najwcześniejszym etapie edukacji szkolnej i osób dorosłych – w tym wypadku studentów Akademii Medycznej. (Być może czynnikiem łagodzącym w pewien sposób to niedobre wrażenie jest profil studiów, nie-humanistyczny i nie-artystyczny. Jakkolwiek, nawet gdybyśmy przyjęli taką tezę, byłby to czynnik o marginalnym jedynie znaczeniu.)

Charakterystyczne jest to, iż na wszystkich etapach edukacyjnych poziom wiedzy o architekturze wyraźnie maleje w sposób niemal proporcjonalny do ewolucji form sztuki, to znaczy – im bliżej współczesności umiejscawia się w czasie dane dzieło, tym bardziej zagubieni są respondenci. Najwięcej prawidłowo udzielonych odpowiedzi dotyczyło zabytków architektury starożytnego Egiptu i Grecji, najmniej zaś – budownictwa doby renesansu, baroku

i klasycyzmu. Dla przykładu: gimnazjaliści udzielili aż 126 prawidłowych odpowiedzi w odniesieniu do sztuki Egiptu, zaś jedynie 5 w odniesieniu do klasycyzmu (tabela 15). Być może fakt, iż zarówno uczniowie, jak i studenci całkiem dobrze radzą sobie z identyfikacją takich obiektów jak np. Świątynia Hatszepsut czy Piramida Cheopsa wynika z tego, że Egipt jest już od lat modnym miejscem wakacyjnych podróży Polaków. Nadzwyczaj mizernie natomiast prezentują się wyniki zadania 11., związanego z architekturą rodzimą. Wydaje się ona nieprzeknioną, niemal zupełnie nieznaną respondentom domeną.

Tabela 17. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – znajomość kierunków artystycznych wśród uczniów szkoły podstawowej

Wiedza z historii sztuki	N	Z	Uczniowie szkoły podstawowej					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
Romantyzm	222	222	120	0	0,0	102	0	0,0
Realizm	222	222	120	0	0,0	102	0	0,0
Impresjonizm	222	333	120	0	0,0	102	0	0,0
Kubizm	222	333	120	0	0,0	102	0	0,0
Ekspresjonizm	222	111	120	0	0,0	102	0	0,0
Konstruktywizm	222	111	120	0	0,0	102	0	0,0
Abstrakcjonizm	222	111	120	0	0,0	102	0	0,0
Surrealizm	222	111	120	0	0,0	102	0	0,0
Ogółem	222	1554	120	0	0,0	102	0	0,0

Tabela 18. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – znajomość kierunków artystycznych wśród uczniów gimnazjum

Wiedza z historii sztuki	N	Z	Uczniowie gimnazjum					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
Romantyzm	178	178	98	1,5	0,84	80	1	0,56
Realizm	178	178	98	1	0,56	80	1	0,56
Impresjonizm	178	267	98	13	4,86	80	9	3,37
Kubizm	178	267	98	12	4,49	80	9	3,37
Ekspresjonizm	178	89	98	2	2,24	80	0	0,0
Konstruktywizm	178	89	98	2	2,24	80	0	0,0
Abstrakcjonizm	178	89	98	2	2,24	80	0	0,0
Surrealizm	178	89	98	4	4,49	80	0	0,0
Ogółem	178	1246	98	37,5	3,0	80	20	1,6

Tabela 19. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – znajomość kierunków artystycznych wśród studentów

Wiedza z historii sztuki	N	Z	Studenci					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
Romantyzm	218	218	132	1	0,45	86	0	0,0
Realizm	218	218	132	4	1,83	86	0	0,0
Impresjonizm	218	327	132	8	2,44	86	3	0,91
Kubizm	218	327	132	14	4,28	86	7	2,14
Ekspresjonizm	218	109	132	4	3,66	86	0	0,0
Konstruktywizm	218	109	132	0	0,0	86	0	0,0
Abstrakcjonizm	218	109	132	1	0,91	86	0	0,0
Surrealizm	218	109	132	3	2,75	86	3	2,75
Ogółem	218	1354	132	35	2,58	86	13	0,96

W tabelach 17–19 zostały zestawione wyniki badań z zakresu znajomości kierunków artystycznych, uzyskane na podstawie zadań 14 i 15. W obszarze tym wzięto pod uwagę przedział dziejów sztuki od przełomu romantycznego (antycypującego już w pewnej mierze późniejszą Baudelaire’owską rewolucję spod znaku *modernité*), aż po znakomicie korespondujący z Freudowską wizją człowieka – surrealizm. Pojawia się również w tych zadaniach wątek abstrakcjonizmu, który podważył jedyny z dotąd obowiązujących w malarstwie paradygmatów tworzenia (*vide* nazwiska Kandinsky’ego i Malewicza w pyt. 15).

Owa partia testu odsłoniła stan zupełnej niewiedzy o kierunkach w sztuce wśród uczniów szkół podstawowych, co też nader klarownie ukazuje tabela 17. (Z innych fragmentów testów nietrudno wywnioskować, że badana grupa ma problem nie tylko z identyfikacją kierunków i nurtów, ale więcej – z uszeregowaniem epok w dziejach kultury.) Znamienne jest to, że respondenci z podstawówki wielokroć dopisywali na testach zdania typu: „Tego jeszcze nie było” czy też „Tego jeszcze nie przerabialiśmy”. Niepokojące jest na przykład to, że średniowiecze określają jako epokę „rysowania na ścianach jaskiń”, zaś Chopina identyfikują jako twórcę XX-wiecznego (zad. 19), co można byłoby uznać za żart, lecz tylko w wypadku jednej tego typu odpowiedzi.

Niewiele lepiej wypadają w tym kontekście gimnazjaliści i studenci (tabele 18 i 19). Eufemizmem byłoby stwierdzenie, iż jest to niepokojąca tendencja. Dla przykładu – w grupie 218 studentów udzielono jedynie 48 właściwych odpowiedzi w obszarze pytań 14 i 15, w tym: studentki odpowiedziały prawidłowo 35 razy, studenci zaś jedynie 13. (Lepszy wynik uzyskały również dziewczęta

w wieku gimnazjalnym. Trudno jednak stwierdzić na próbie zbliżonej do 200 osób, na ile czynnik płci ma realne znaczenie).

Istotne jest to, że prawidłowo udzielone odpowiedzi wiązały się głównie ze sztuką impresjonistów i kubistów. Gimnazjaliści rozpoznali właściwie dzieła Braque'a i Renoir'a (15) tudzież umieli przypisać do wspomnianych kierunków inne nazwiska (14) łącznie 41 razy. Studenci uzyskali nieco gorszy wynik – 32 trafne odpowiedzi. W sposób szczątkowy też – zarówno gimnazjaliści, jak i studenci – rozpoznają malarstwo surrealistyczne. To, że w ogóle niekiedy to czynią, wynika być może z faktu, że dzieła Salvadora Dalí są często reprodukowane i wydają się – mimo dużego stopnia deformacji, wątków turpistycznych i „trudnej” dla przeciętnego odbiorcy onirycznej poetyki – intrygujące i „strawne” dzięki figuratywnej formie. Najślabiej rozpoznawalne jest natomiast malarstwo abstrakcyjne, zwłaszcza w konstruktywistycznej redakcji Malewicza. Podsumowując tedy można postawić pytanie: Skąd tak duży rozdźwięk w odbiorze, a co za tym idzie – w *znajomości* migotliwego malarstwa impresjonistycznych olśnień i tej swoistej religii formy, niekiedy surowej reguły, kultywowanej przez abstrakcjonistów? Sądzę, iż ta dysproporcja może wynikać z różnic oddzielających *szok estetyczny* jako reakcję publiczności na zmiany w obrębie konwencji od *szoku semantycznego*, który stanowił odpowiedź na abstrakcjonistyczną rewoltę jeszcze w pierwszej dekadzie XX wieku⁴³. Być może z owego szoku powodowanego brakiem poczucia *znaczenia* potencjalni odbiorcy sztuki już nigdy nie ochłoną.

Dla odmiany malarstwo impresjonistyczne, od dawna „oswojone” w postaci niezliczonych reprodukcji, tracące zresztą w ten sposób swój dawny rewolucyjny kontekst i aurę (Walter Benjamin, Abraham Moles), traktowane jest dziś przez przeciętnego odbiorcę jako „bezpieczne” i dekoracyjne (zupełnie niesłusznie). Malarstwo kubistyczne z kolei, zwłaszcza dzieła i Picassa i Braque'a, jest być może wciąż rozpoznawalne ze względów ideologicznych. Mam na myśli szczególnie twórczość Picassa – propagowanego w poprzednim systemie, dysponującego bowiem zdaniem ówczesnych decydentów kultury właściwą orientacją polityczną (jako członek Partii Komunistycznej), dobrze obecnego zatem w programach nauczania. Tropy recepcji malarskiego *oeuvre* Picassa w Polsce w niezwykle interesujący sposób analizuje prof. Anna Matuchniak-Krasuska w książce opatrzonej tytułem *Gust i kompetencja*, stanowiącej owoc badań – w skali naszego kraju bodaj najszerzej jak dotąd zakrojonych – nad odbiorem malarstwa⁴⁴.

⁴³ Zob. A. Lipski, *Elementy socjologii sztuki. Problem awangardy artystycznej XX wieku*, Wyd. Atla 2, Wrocław 2001; M. Gołaszewska, *Odbiorca sztuki jako krytyk*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1967.

⁴⁴ Zob. A. Matuchniak-Krasuska, *Gust i kompetencja. Społeczne zróżnicowanie recepcji malarstwa*, Wyd. UŁ, Łódź 1988.

Konkludując interpretację tej partii badań, poziom wiedzy związanej z podstawowym kanonem sztuk wizualnych, dodam – kanonem plasującym się przede wszystkim w obszarze protoawangardy i awangardy, jest alarmująco niski, a w wypadku uczniów szkół podstawowych – dosłownie „zerowy”.

Niestety, niewiele lepsze rezultaty uzyskali respondenci w zadaniach nr 16 i 17, polegających na identyfikacji autora reprodukowanych dzieł, co wykazano niżej, w tabelach 20–22. Także i w tym wypadku uzasadniony niepokój budzi nikła rozpiętość między wynikami uzyskanymi przez osoby w tak różnym wieku. Znamienne, iż wśród nielicznych prawidłowo udzielanych odpowiedzi pojawia się najczęściej nazwisko Jana Matejki, sporadycznie też przywoływanego już Pabla Picasso oraz Michelangelo Buonarrotiego.

Tabela 20. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – rozpoznawanie dzieł sztuki przez uczniów szkoły podstawowej

Wiedza z historii sztuki	N	Z	Uczniowie szkoły podstawowej					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
Sztuka polska	222	1332	120	3,5	0,26	102	2,5	0,18
Sztuka obca	222	1332	120	4	0,30	102	3,5	0,26
Ogółem	222	2664	120	7,5	0,28	102	6	0,22

Tabela 21. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – rozpoznawanie dzieł sztuki przez uczniów gimnazjum

Wiedza z historii sztuki	N	Z	Uczniowie gimnazjum					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
Sztuka polska	178	1068	98	29	2,71	80	11	1,02
Sztuka obca	178	1068	98	31	2,90	80	23	2,15
Ogółem	178	2136	98	60	2,80	80	34	1,59

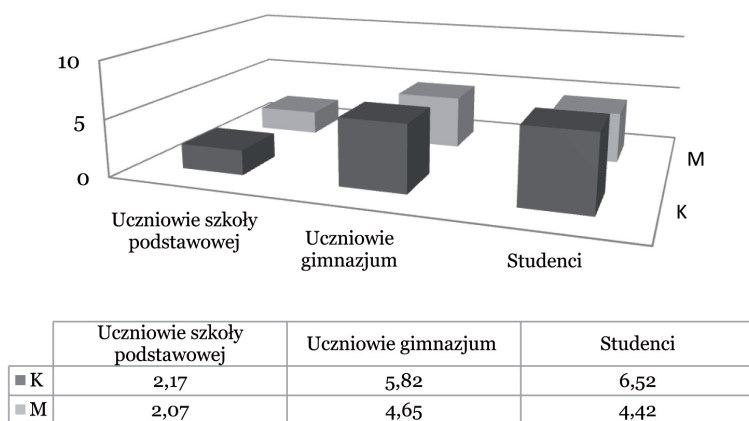
Tabela 22. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – rozpoznawanie dzieł sztuki przez studentów

Wiedza z historii sztuki	N	Z	Studenci					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
Sztuka polska	218	1308	132	42,5	3,24	86	15,5	1,18
Sztuka obca	218	1308	132	43,5	3,32	86	29	2,21
Ogółem	218	2616	132	86	3,28	86	44,5	1,7

Tabela 23. Posumowanie wyników badań z zakresu historii sztuki

Wiedza z historii sztuki	N	max	Płeć					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
Uczniowie szkoły podstawowej	222	7992	120	174	2,17	102	166	2,07
Uczniowie gimnazjum	178	6408	98	373	5,82	80	298	4,65
Studenci	218	7848	132	512	6,52	86	347,5	4,42
Ogółem	618	22248	350	1059	4,75	268	811,5	3,64

Wyniki badań z zakresu historii sztuki

Histogram 2. Prezentacja graficzna wyników z tabeli nr 23.

Z ogólnego posumowania wyników badań z zakresu historii sztuki wynika, że jej znajomością legitymuje się mniej niż 6% badanej grupy. Stan taki nie tylko jest niezadowalający, ale alarmuje do podjęcia działań. Można jeszcze tłumaczyć uczniów szkoły podstawowej, że mają szansę nabyć kompetencje w przyszłości, ale czym wyjaśnić i jak usprawiedliwić zaistniały stan badań w grupie gimnazjalistów, którzy właśnie świeżo ukończyli pełną ofertę edukacyjną w zakresie plastyki? Przedmiot *wiedza o kulturze* bowiem, przewidziany na czwartym etapie edukacyjnym, ma bazować na zdobytej uprzednio wiedzy, analizować już poznane teksty kultury. Ma odnosić się on do uniwersalnych i jednocześnie podstawowych wartości w życiu człowieka.

Obecnie mówi się, że szkoła zwraca uwagę na wychowawcze treści sztuki oraz jej rolę w kształtowaniu człowieka, przecież obcowanie ze sztuką uczy dostrzegać i przeżywać piękno, ułatwia nawiązywanie kontaktów z otoczeniem

oraz przyczynia się do pełniejszego uświadomienia sobie własnego wewnętrznego świata kształtów, barw, słów i dźwięków, a także odrębności indywidualnej sfery przeżyć emocjonalno-intelektualnych. Jak to założenie zestawić z uzyskanymi efektami nauczania plastyki?

* * *

Ostatni spośród trzech głównych obszarów badań dotyczył **wiedzy z zakresu muzyki**. W teście przewidziano cztery pytania stanowiące 19% całości (aneks 2, pyt. 18, 19, 20, 21), za które można było uzyskać 12 punktów, co stanowi 16% możliwych do uzyskania punktów. Szczegółowe wyniki badań z zakresu wiedzy o twórczości muzycznej polskiej i obcej w ujęciu chronologicznym od czasów nowożytnych oraz elementarnej wiedzy dotyczącej podstaw muzyki zostały zamieszczone w tabelach 24–26.

Tabela 24. Szczegółowe wyniki badań z zakresu muzyki – znajomość kanonu klasyków muzyki, znajomość (typów) instrumentów muzycznych oraz tańców narodowych wśród uczniów szkoły podstawowej

Wiedza z zakresu muzyki	N	max	Uczniowie szkoły podstawowej					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
znajomość tańców narodowych	222	222	120	37	16,66	102	28,5	12,83
Znajomość instrumentów	222	666	120	143,5	21,54	102	115,5	17,34
Znajomość przedstawicieli muzyki(barok, klasycyzm, romantyzm, wiek XX)	222	1776	120	233,5	13,14	102	189	10,64
Ogółem	222	2664	120	414	15,54	102	333	12,50

Tabela 25. Szczegółowe wyniki badań z zakresu muzyki – znajomość kanonu klasyków muzyki, znajomość (typów) instrumentów muzycznych oraz tańców narodowych wśród uczniów gimnazjum

Wiedza z zakresu muzyki	N	max	Uczniowie gimnazjum					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
znajomość tańców narodowych	178	178	98	45,5	25,56	80	40	22,47
Znajomość instrumentów	178	534	98	164,5	30,80	80	97	18,16
Znajomość przedstawicieli muzyki(barok, klasycyzm, romantyzm, wiek XX)	178	1424	98	258,5	18,15	80	230,5	16,18
Ogółem	178	2136	98	468,5	21,93	80	367,5	17,2

Tabela 26. Szczegółowe wyniki badań z zakresu muzyki – znajomość kanonu klasyków muzyki, znajomość (typów) instrumentów muzycznych oraz tańców narodowych wśród studentów

Wiedza z zakresu muzyki	N	max	Studenci					
			K			M		
			N	U	%	N	U	%
Znajomość tańców narodowych	218	218	132	56	25,68	86	32	14,67
Znajomość instrumentów	218	654	132	107	16,36	86	107,5	16,43
Znajomość przedstawicieli muzyki(barok, klasycyzm, romantyzm, wiek XX)	218	1744	132	120	6,88	86	131	7,51
Ogółem	218	2616	132	283	10,81	86	270,5	10,34

W tabeli 27 zestawiono szczegółowe wyniki badań dotyczących poziomu wiedzy muzycznej uczniów i studentów, zwłaszcza wiadomości związanych z kanonem postaci kompozytorów tworzących generatywne i inspirujące do dziś dzieła.

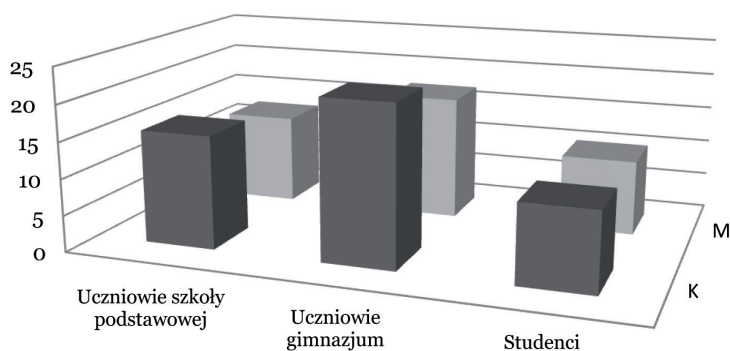
Tabela 27. Posumowanie wyników badań z zakresu wiedzy muzycznej

Wiedza muzyczna	N		Płeć			
			K		M	
	K	M	U	%	U	%
Uczniowie szkoły podstawowej	120	102	414	15,54	333	12,5
Uczniowie gimnazjum	98	80	468,5	21,93	367,5	17,2
Studenci	132	86	283	10,81	270,5	10,34
Ogółem	350	268	1165,5	15,71	971	13,09

Posumowanie wyników badań z zakresu wiedzy muzycznej w trzech sprawdzanych grupach dotyczyło pytań, które miały ukazać stan znajomości tańców narodowych oraz pewnej podstawowej typologii instrumentów muzycznych. Ogólne wyniki badań w tej materii zdają się być nieco bardziej obiecujące niż w wypadku większej części poświęconej sztukom wizualnym, (omówionej powyżej). Procentowe dane uzyskane w każdej z grup respondentów wyliczono, biorąc pod uwagę nie ogólną liczbę możliwych do zdobycia punktów, lecz liczbę punktów możliwych do uzyskania w danej grupie respondentów – odpowiednio: uczniów szkoły podstawowej, gimnazjalistów i studentów. Znamienne i w pewnym sensie budujące jest to, że postacią najlepiej identyfikowaną okazał się Fryderyk Chopin. Niepokoi jednak fakt, że respondenci najgorzej poradzi sobie z zad. 19, polegającym na przyporządkowaniu nazwiska kompozytora do danej

epoki w dziejach kultury, także i tutaj ujawniając ogromne luki w linearnej wizji dziejów świata, odsłaniając być może już nieodwracalne braki w rudymenarnej wiedzy historycznej.

Wyniki badań z zakresu wiedzy muzycznej

	Uczniowie szkoły podstawowej	Uczniowie gimnazjum	Studenci
■ K	15,54	21,93	10,81
■ M	12,5	17,2	10,34

Histogram 3. Prezentacja graficzna wyników z tabeli nr 27.

Osobna część badań została poświęcona problematowi determinant kształtujących kompetencję kulturową – a w nieco węższym sensie – artystyczną, zarówno w zakresie plastyki, jak i muzyki. W tym wypadku ankietyzację przeprowadzono na dość licznej próbie respondentów rekrutujących się spośród studentów Uniwersytetu Medycznego w Lublinie. Zamieszczone niżej w tabelach wyniki badań zebrano na podstawie 93 ważnych (stosownie uzupełnionych) kwestionariuszy, w tym 53 wypełnionych przez kobiety i 40 przez mężczyzn. Wiek respondentów mieścił się w granicach 18–21 lat.

Kwestionariusz zawierał prekategoryzowane, zamknięte pytania dotyczące stopnia wpływu poszczególnych czynników na poziom kompetencji kulturowej ankietowanych. Ich zadanie polegało na wyborze – na kanwie subiektywnych obserwacji – odpowiedzi mieszczącej się w kontinuum możliwości pomiędzy stopniem „bardzo dużym” a „bardzo małym”. Wzięto pod uwagę wpływ środowiska szkolnego na kolejnych etapach edukacyjnych, a także wpływ grupy pierwotnej, jaką stanowi rodzina oraz szerszy kontekst środowiska społeczno-kulturowego. Uwzględniono również szereg innych, potencjalnie znaczących czynników, takich jak na przykład otoczenie medialne, dostęp do organizowanych konkursów i plenerów artystycznych etc. (*vide* pyt. 11).

Na podstawie wyników badań zebranych w wyżej zamieszczonych tabelach stwierdzić należy, iż w subiektywnej ocenie wpływu poszczególnych czynników na kształtowanie się kompetencji kulturowych *plęć* w żadnej mierze nie jest aspektem istotnym. Dane liczbowe zawarte w obydwu zestawieniach rozkładają się bardzo podobnie. Co więcej, dystynkcja pomiędzy sferą *plastyki* i *muzyki* również okazuje się mieć znikome znaczenie.

Tabela 28. Ocena wpływu czynników na kształtowanie się kompetencji kulturowych w zakresie plastyki i muzyki – odpowiedź **kobiet**

KOBIECY uwzględnione czynniki (liczba wskazań)	Kompetencje w zakresie PLASTYKI				Kompetencje w zakresie MUZYKI			
	stopień oddziaływań (w ocenie respondentów)		b. mały		stopień oddziaływań (w ocenie respondentów)		b. mały	
	b. duży	duży	średni	mały	b. duży	duży	średni	mały
szkoła podstawowa	5	8	19	5	16	4	18	6
gimnazjum	5	6	16	15	11	7	15	11
szkoła średnia	3	5	17	7	21	2	16	5
środowisko rodzinne	9	9	18	9	8	13	16	7
środowisko społeczne	5	12	12	16	8	6	10	14
zajęcia pozaszkolne	6	10	11	6	20	10	8	3
inne czynniki	6	8	8	10	12	9	9	8
Ogółem	39	58	101	68	96	51	92	54
						59	92	108

Tabela 29. Ocena wpływu czynników na kształtowanie się kompetencji kulturowych w zakresie plastyki i muzyki – odpowiedź **mężczyzn**

MĘŻCZYŹNI uwzględnione czynniki (liczba wskazań)	Kompetencje w zakresie PLASTYKI				Kompetencje w zakresie MUZYKI			
	stopień oddziaływań (w ocenie respondentów)		b. mały		stopień oddziaływań (w ocenie respondentów)		b. mały	
	b. duży	duży	średni	mały	b. duży	duży	średni	mały
szkoła podstawowa	3	7	8	12	10	4	9	13
gimnazjum	4	3	12	7	14	3	9	7
szkoła średnia	2	3	11	10	14	3	11	8
środowisko rodzinne	7	8	10	7	8	7	10	7
środowisko społeczne	4	3	12	11	10	4	11	8
zajęcia pozaszkolne	4	6	8	9	13	7	7	6
inne czynniki	7	4	13	5	7	12	8	5
Ogółem	31	34	74	61	76	40	65	50
						44	65	78

W wypadku odpowiedzi udzielanych zarówno przez kobiety, jak i przez mężczyzn, wyraźnie przeważają wskazania „bardzo mały”, (w dalszej kolejności: „średni” i „mały”). Dla przykładu, panie aż 204 razy wybierały odpowiedź „bardzo mały”, jednocześnie jedynie 90 razy mówiąc o „bardzo duży” wpływie danego czynnika na poziom kompetencji artystycznych. Podobnie panowie – 154 razy wskazywali na określenie „bardzo mały”, jedynie 71 razy zakreślając opcję „bardzo duży”, co stanowi mniej niż połowę w stosunku do wskazań najbardziej negatywnych. Widać zatem wyraźnie, iż respondenci – mówiąc eufemistycznie – nie pokładają zbytnej ufności w możliwość budowania zdolności odbiorczych przez szeroko ujmowane środowisko, zwłaszcza szkolne.

Największe rozpiętości liczbowe występują w wypadku czynnika środowiskowego *szkoły średniej*. Widać to szczególnie wyraźnie w części pierwszej tabeli (odpowiedzi respondentek), w prawej partii, dotyczącej muzyki. Tylko dwie spośród studentek biorących udział w badaniu wskazały na przemożny wpływ szkoły średniej, natomiast aż 25 – na wpływ marginalny, „bardzo mały”. Rodzi się więc pytanie właściwie retorycznej natury: Czy szkoła średnia w jakikolwiek sposób spełnia jeszcze ideał wychowania kulturalnego obywatela? Wracając jednak do danych liczbowych, stwierdzić należy, że najmniej kontrowersji budzi środowisko rodzinne – mamy tu bowiem do czynienia w najmniejszą amplitudą możliwych wskazań.

Charakterystyczne, iż odpowiadając na pytanie 11, związane z „innymi czynnikami” determinującymi kompetencje kulturowe, respondenci najczęściej podkreślali rolę Internetu, najrzadziej zaś odnosili się do plenerów, wernisaży, festiwali i warsztatów, czyli do zdarzeń mieszczących się w obrębie *artworldu*, współokreślających mechanizmy jego funkcjonowania (wyjątek w tej materii stanowią koncerty – całkiem licznie wskazywane przez studentów). W kwestionariuszu nie określono jednak, czy chodzi o koncerty muzyki przynależnej *high arts*, czy też muzyki popularnej, znanej choćby z audycji radiowych).

Oto jak rozkładały się odpowiedzi na pytanie 11:

Kobiety:

Internet – 14 wskazań

konkursy – 14

koncerty – 11

TV (i inne media poza Internetem) – 8

festiwale – 7

kursy – 6

warsztaty – 5

plenery – 3

wystawy/wernisaże – 2

stypendia artystyczne – 1

inne odpowiedzi (dopisywane): „wycieczki szkolne”, „znajomi”

Mężczyźni:

Internet – 17 wskazań

TV (i inne media poza Internetem) – 10

koncerty – 9

konkursy – 7

festiwale – 5

plenery – 5

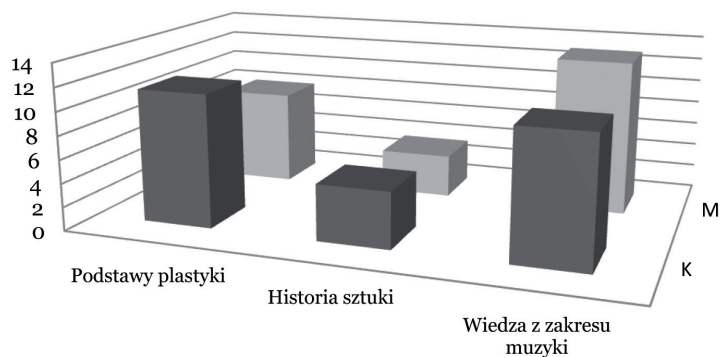
warsztaty – 5

kursy – 3

wystawy/ wernisaże – 3

stypendia artystyczne – 2

Ogólne wyniki badań

	Podstawy plastyki	Historia sztuki	Wiedza z zakresu muzyki
■ K	11,3	4,75	10,8
■ M	8,11	3,64	13,09

Histogram 4. Globalne wyniki badań z podziałem na płeć

Powracając do ogólnych wyników tej części badań, należy zauważyć budzącą niepokój szczupłą liczbę wskazań na „bardzo duże” i „duże” znaczenie zajęć pozaszkolnych. Czy jest to jedynie kwestia zmieniających się w ostatnich latach form spędzania czasu wolnego? A może to szkoła powinna zapewnić uczniom ofertę na tyle interesującą, by odwieść ich od – często jedynej im znanej

– rzeczywistości grilla i supermarketu? Jednak czy szkoła jest w stanie naprawić pewne „szkody” wyrządzone w środowisku rodzinnym? Próba odpowiedzi na owe pytania znacznie przekraczałaby granice objętościowe niniejszego raportu. Niemniej pozostaną one pytaniami istotnymi i aktualnymi.

WNIOSKI I ZALECENIA

Analiza danych uzyskanych w wyniku przeprowadzonych badań pokazuje, że eksperymenty stosowane w ostatnim dwudziestoleciu w zakresie ofert programowych przedmiotu *plastyka* i *muzyka* wpłynęły niekorzystnie na stan wiedzy o sztuce i kulturze plastycznej oraz muzycznej uczniów szkoły podstawowej i gimnazjum. Uczniowie kształceni według podstawy programowej obowiązującej w latach 1999/2010 wykazali bardzo niski stan wiedzy i umiejętności we wszystkich analizowanych kategoriach. Stan ten można uznać za alarmujący i wysoce niezadowolający, tym bardziej że osiągnięte przez wszystkie badane grupy wyniki mieszczą się w skali niskiej z bardzo wyraźną tendencją spadkową. Oznacza to, że w grupie badanych studentów, od których można byłoby oczekiwać wyników najwyższych chociażby z racji udziału w wieloletniej edukacji, dominują wyniki najniższe, wskazujące na nikły poziom kompetencji kulturowych.

W świetle przeprowadzonej diagnozy podstawowe kategorie plastyczne oraz elementarna wiedza z zakresu sztuk plastycznych są uczniom nieznane. Aktualny stan realizacji wychowania estetycznego w szkole wymaga ponownej interwencji. Pełne realizowanie programu z racji znikomego czasu przeznaczonego na przedmioty artystyczne wydaje się być niemożliwe, zaświadczają o tym uzyskane efekty kształcenia⁴⁵. Przyczyn takiego stanu należy upatrywać w procesie dydaktycznym prowadzonym na niedostatecznym poziomie. Składać się na to może wielość pakietów edukacyjnych, zróżnicowanie podręczników. Jednak kluczowe wydają się niewystarczające kompetencje nauczycieli. Struktura organizacyjna szkół nie zabezpiecza pełnego pensum godzinowego specjalistom uczącym przedmiotu *plastyka*, co wydawać się może przyczyną nikłych efektów nauczania. Wymaga to jednak szczegółowej weryfikacji.

⁴⁵ Por. Urszula Szuścik, *Przedmiot sztuka a reforma nauczania*, [w:] Red. naukowa Dorota Klus-Stańska, M. S. Szymański, *Renesans (?) nauczania całościowego. Współczesna dydaktyka wobec nauczania zintegrowanego, blokowego i przedmiotowego*, Wydawnictwo Akademickie „Żak” Warszawa 2003.

W świetle przeprowadzonych badań efektywność nauczania okazała się nieskuteczna. Przyczyn takiego stanu rzeczy upatrywać można w znacznym obniżeniu w społeczeństwie rangi nauk humanistycznych, w tym stosunku do sztuki. Wychowanie estetyczne, wychowanie „przez sztukę” i „do sztuki” przekłada się bezpośrednio na kształtowanie postaw związanych z wychowaniem umysłowym, etycznym, patriotycznym i obywatelskim. Ma wyjątkowo duże znaczenie w kształtowaniu tożsamości narodowej i poczucia chlubnej obecności w tradycji europejskiej. Trzeba uznać za konieczne poprawienie efektów nauczania tak w zakresie przedmiotu *plastyka*, jak i *muzyka*. Realizacja tego założenia wymaga pracy koncepcyjnej nad wymogami programowymi, rzetelnego przygotowania specjalistów nauczycieli w zakresie kwalifikacji plastycznych i muzycznych oraz systematycznie i rzetelnie prowadzonego procesu nauczania.

W tym miejscu należałoby przywołać budujące właściwe kompetencje kulturowe propozycje kształcenia muzycznego, teatralnego i plastycznego – opracowane w 2008 roku⁴⁶. Wprowadzenie ich w praktykę edukacyjną w szkole oraz w instytucjach pozaszkolnych dałoby szansę na właściwy poziom edukacji artystycznych. Niestety opracowany program nie został wdrożony. W opinii specjalistów z zakresu edukacji artystycznej jest to jedyny do tej pory opracowany całościowo oraz dostosowany do rzeczywistości wizualnej i medialnej program edukacji kulturalnej w Polsce. Obejmuje on wszystkie etapy kształcenia, co jest jego dodatkową zaletą. Realizacja tego programu przyczyniłaby się do zmiany sytuacji w stanie wiedzy i kompetencji kulturalnych uczniów, który jest niedostateczny, jak wykazali Autorzy niniejszego raportu.

⁴⁶ Jest to publikacja pod redakcją naukową Andrzeja Białkowskiego pod tytułem *Standardy edukacji kulturalnej*. Materiały do konsultacji środowiskowych. (Realizacja projektu: Tworzenie i wdrażanie standardów edukacji kulturalnej w Polsce (umowa 12835/08/FOK/DS. Projekt dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wydawca: Fundacja Polskiej Rady Muzycznej Warszawa 2008).

BIBLIOGRAFIA

- Boguszewska A., *Efektywność nauczania plastyki w dwóch pierwszych latach nauki szkolnej*, [w:] A. Białkowski, R. Tarasiuk (red.), *Zeszyt Naukowy IWA*, t. 1, nr 1, Wyd. UMCS, Lublin 1995.
- Boguszewska A., Kusiak K., *Plastyka zapomniana ?*, „Życie Szkoły” 2004, nr 9, s. 584–588.
- Boguszewska A., *Wychowanie plastyczne a odpowiedzialność nauczyciela*, [w:] B. Żurkowski (red.), *Kultura artystyczna w przestrzeni wychowania*, Wyd. UJ, Kraków 2011.
- Broda-Bajak M., *Młodzi i sztuka w edukacji medialnej i globalizacji kultury*, [w:] R. Ławrowska, B. Muchacka (red.), *Edukacja artystyczna a rzeczywistość medialna*, Wyd. Nauk. UP, Kraków 2009.
- Bronowski J., *Potęga wyobraźni*, przeł. S. Amsterdamski, PIW, Warszawa 1988.
- Daniel-Bończyk H., Olbrycht K. (red.), *Wychowawca estetyczny. Kompetencje i kształcenie na poziomie wyższym. Skrypt dla studentów kierunków pedagogicznych*, Wyd. UŚ, Katowice 1990.
- Dobrowolowicz W., *Problemy wyobraźni w twórczości naukowej i technicznej*, [w:] S. Popek (red.), *Wybrane zagadnienia kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży*, Wyd. UMCS, Lublin 1989.
- Dutkiewicz W., *Podstawy metodologii badań do pracy magisterskiej i licencjackiej z pedagogiki*, Kielce 2001.
- Ferenz K., *Konteksty edukacji kulturalnej*, Wyd. UZ, Zielona Góra 2003; *Standardy edukacji kultury. Materiały do konsultacji środowiskowych*, Polska Rada Muzyczna, Warszawa 2008.
- Gołaszewska M., *Odbiorca sztuki jako krytyk*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1967.
- Gołaszewska M., *Zarys estetyki*, PWN, Warszawa 1986.
- Goriszowski W., Kowolik P., *Z metodyki i metodologii wychowania plastycznego. Skrypt dla studentów wychowania plastycznego, nauczania początkowego oraz wychowania przedszkolnego*, Wyd. UŚ, Katowice 1990.
- Goriszowski W., Kowolik P., *Testy osiągnięć plastycznych dla młodzieży szkolnej*, Wyd. WSP, Kielce 1994.
- Górniewicz J., *Rozwój i kształtowanie wyobraźni dziecka*, Wyd. Naukowe Praxis, Warszawa–Toruń 1991.
- Górniewicz J., *Rozwój wyobraźni dziecka jako cel działalności szkoły „Nowa Szkoła”* 1994, nr 3.
- Górniewicz J., *Sztuka i wyobraźnia*, WSiP, Warszawa 1989.
- Górniewicz J., *Wstęp do pedagogicznej analizy problematyki wyobraźni*, Wyd. UMK, Toruń 1991.

- Hohense-Ciszewska H., *Podstawy wiedzy o sztukach plastycznych*, Warszawa 1979.
- Hohense-Ciszewska H., *Powszechna edukacja plastyczna*, Warszawa 1976.
- Kamiński A., *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej*, [w:] R. Wroczyński, T. Plich (red.), *Metodologia pedagogiki społecznej*, Wrocław 1974.
- Karp Cz., *Wychowanie plastyczne w szkole podstawowej. Poradnik dla nauczyciela*, Warszawa 1969.
- Kostyrko A., Szpociński E., Maciejewska T., *Kultura artystyczna a kompetencje kulturowe*. Centralny Ośrodek Upowszechniania Kultury Warszawa 1989.
- Krauze Sikorska H., *Edukacja prze sztukę. O edukacyjnych wartościach artystycznej twórczości dziecka*, Wyd. UAM, Poznań 2006.
- Krauze Sikorska H., *Graficzny świat dziecka*, Wyd. Eruditus, Poznań 1998.
- Lewicka J., Czajkowski S., *Zajęcia plastyczne w klasach V–VIII*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1966.
- Limont W., *Analiza wybranych mechanizmów wyobraźni twórczej. Badania eksperymentalne*, Wyd. UMK, Toruń 1996.
- Limont W., *Synektyka a zdolności twórcze*, Wyd. UMK, Toruń 1994.
- Limont W., Didkowska B. (red.), *Edukacja artystyczna a metafora*, Wyd. UMK, Toruń 2008.
- Linkiewicz E., *Terapeutyczny walor sztuk plastycznych w kształceniu postawy kreatywnej*, [w:] W. Bobrowicz (red.), *Sztuka twórczo edukacja*, Lublin 2010.
- Lipski A., *Elementy socjologii sztuki. Problem awangardy artystycznej XX wieku*, Wyd. Atla 2, Wrocław 2001.
- Łobocki M., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Wyd. Impuls, Kraków 2004.
- Łuszczak M., *Pedagogiczne możliwości kształcenia wyobraźni przestrzennej studentów*, Wyd. UŚ, Cieszyn 1997.
- Marciniak T., *Problemy wychowania plastycznego*, WSiP, Warszawa 1976.
- Matuchniak-Krasuska A., *Gust i kompetencja. Społeczne różnicowanie recepcji malarstwa*, Wyd. UŁ, Łódź 1988.
- Muchacka B., *Kultura – aktywność artystyczna dziecka*, Wyd. AP, Kraków 2008.
- Muchacka B., Ławrowska R., *Kultura artystyczna a rzeczywistość medialna*, Wyd. Nauk. UP, Kraków 2009.
- Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 1985.
- Olbrycht K. (red.), *Kształcenie pedagogów realizujących wychowanie plastyczne – w świetle aktualnych potrzeb edukacyjnych i uwarunkowań społeczno-kulturowych. Materiały z ogólnopolskiego seminarium zorganizowanego w ramach grantu KBN PBZ 023-07 w dniach 28-29 października 1997 w Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie*, Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie, Cieszyn 1998.
- Olbrycht K. (red.), *Podstawy teoretyczne badań nad odbiorem sztuki*, Wyd. UŚ, Katowice 1982.
- Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa 2001.
- Popek S., *Barwa i psychika*, Wyd. UMCS, Lublin 1999.
- Popek S., *Metodyka plastyki klas V–VIII*, WSiP, Warszawa 1984.
- Popek S., *Metodyka plastyki klas V–VIII*, WSiP, Warszawa 1989.
- Popek S., *Metodyka plastyki w klasach początkowych*, WSiP, Warszawa 1984.
- Popek S., *Spór o współczesny model nauczyciela wychowania plastycznego „Plastyka w Szkole” 1974, nr 6 oraz 7.*

- Popek S., *Twórczość w wychowaniu artystycznym dzieci i młodzieży*, WSiP, Warszawa 1985.
- Program nauczania w dziesięcioletniej szkole średniej*, WSiP, Warszawa, 1977.
- Program nauki w 8-letniej szkole podstawowej*, PZWS, Warszawa 1962.
- Skorny Z., *Prace magisterskie z psychologii i pedagogiki*, WSiP, Warszawa 1984.
- Standardy edukacji kulturalnej. Materiały do konsultacji środowiskowych*. (Realizacja projektu: Tworzenie i wdrażanie standardów edukacji kulturalnej w Polsce (umowa 12835/08/FOK/DS. Projekt dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wyd. Fundacja Polskiej Rady Muzycznej Warszawa 2008).
- Stasiakiewicz M. P., *Prototypowy obraz świata w rysunku dziecka*, Wyd. Edytor, Poznań 2000.
- Szuman S., *O sztuce i wychowaniu estetycznym*, WSiP, Warszawa 1975 (wyd. I 1962).
- Szuścik U., *Przedmiot sztuka a reforma nauczania*, [w:] D. Klus-Stańska, M. S. Szymański (red. naukowa), *Renesans (?) nauczania całościowego. Współczesna dydaktyka wobec nauczania zintegrowanego, blokowego i przedmiotowego*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2003.
- Szuścik U., *Kształtowanie percepcji wzrokowej jako stymulator działań plastycznych dziecka*, Wyd. UŚ, Cieszyń 1999.
- Szuścik U., *Przedmiot sztuka a reforma nauczania*, [w:] Red. naukowa Dorota Klus-Stańska, M. S. Szymański, *Renesans (?) nauczania całościowego. Współczesna dydaktyka wobec nauczania zintegrowanego, blokowego i przedmiotowego*. Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2003.
- Szuścik U., *Znak werbalny a znak plastyczny w twórczości rysunkowej dziecka*, Wyd. UŚ, Katowice 2006.
- Tarasiuk R., *Analiza rodzajów cech i sposobów pracy wyobraźni niezbędnych w twórczości plastycznej (teoria i praktyka)*, [w:] A. Boguszewska, A. Mazur (red.), *Wybrane problemy edukacji plastycznej dzieci i młodzieży*, Wyd. UMCS, Lublin 2013.
- Tarasiuk R., *Problematyka wyobraźni w programach szkół średnich po II wojnie*, [w:] S. Popek (red.), *Colloquium Artisticum*, Lublin 1993.
- Tarasiuk R., *Rodzaje i cechy wyobraźni niezbędne w twórczości plastycznej*, [w:] A. Białkowski, R. Tarasiuk (red.), *Edukacja estetyczna*, nr 1, Lublin 1998.
- Tarasiuk R., *Osiągnięcia uczniów klas I–III z plastyki*, [w:] *Skuteczność nauczania początkowego w Polsce 1979–1990*, t. 3, praca zbiorowa pod red. M. Cackowskiej, Wyd. UMCS, Lublin 1991.
- Trojanowska-Kaczmarska A., *Dziecko i twórczość*, Zakład im. Ossolińskich, Warszawa 1971.
- Trojanowska-Kaczmarska A., *Dziecko plastyka*, WSiP, Warszawa 1983.
- Weyssenhoff A., *Preferencje barw w diagnozowaniu stanów emocjonalnych osób zdrowych i chorych*, Wyd. UMCS, Lublin 1991.
- Wojnar I., *Nauczyciel i wychowanie estetyczne*, PZWS, Warszawa 1968.
- Wojnar I., Kossak J., Krzemień-Ojak S., Pielasińska W. (red.), *Program wychowania estetycznego młodego pokolenia. Ekspertyza pt. „Wychowanie estetyczne młodego pokolenia (koncepcja – stan – potrzeby)”*, Ministerstwo Kultury i Sztuki, Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Komitet d/s Radia i Telewizji, Warszawa 1984/85.
- Wroczyński W., *Pedagogika społeczna*, PWN, Warszawa 1985.
- Żukowska A.M., *Rysunek i wychowanie plastyczne w szkolnictwie ogólnokształcącym po II wojnie światowej*, Wyd. UMCS, Lublin 2009.
- Żurakowski B., *Kultura artystyczna w przestrzeni wychowania*, Wyd. UJ, Kraków 2011.

SPIS TABEL I HISTOGRAMÓW

Tabela 1. Struktura zakresu badań zawarta w narzędziu badawczym.....	27
Tabela 2. Struktura badanej populacji uczniów.....	28
Tabela 3. Struktura badanej populacji	28
Tabela 4. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw wiedzy o barwie wśród uczniów szkoły podstawowej	29
Tabela 5. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw wiedzy o barwie wśród uczniów gimnazjum	30
Tabela 6. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw wiedzy o barwie wśród studentów	31
Tabela 7. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw plastyki – kompozycja i dziedziny sztuki – szkoła podstawowa.....	31
Tabela 8. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw plastyki – kompozycja i dziedziny sztuki – gimnazjum	32
Tabela 9. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw plastyki – kompozycja i dziedziny sztuki – studenci	32
Tabela 10. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw plastyki – grafika – szkoła podstawowa	33
Tabela 11. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw plastyki – grafika – gimnazjum	34
Tabela 12. Szczegółowa struktura wyników badań z zakresu podstaw plastyki – grafika – studenci	34
Tabela 13. Posumowanie wyników badań z zakresu podstaw plastyki	34
Tabela 14. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – znajomość stylów architektonicznych wśród uczniów szkoły podstawowej	36
Tabela 15. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – znajomość stylów architektonicznych wśród uczniów gimnazjum	37
Tabela 16. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – znajomość stylów architektonicznych wśród studentów	37
Tabela 17. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – znajomość kierunków artystycznych wśród uczniów szkoły podstawowej	38
Tabela 18. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – znajomość kierunków artystycznych wśród uczniów gimnazjum	39
Tabela 19. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – znajomość kierunków artystycznych wśród studentów	39
Tabela 20. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – rozpoznawanie dzieł sztuki przez uczniów szkoły podstawowej	42
Tabela 21. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – rozpoznawanie dzieł sztuki przez uczniów gimnazjum	42

Tabela 22. Szczegółowe wyniki badań z zakresu historii sztuki – rozpoznawanie dzieł sztuki przez studentów.....	42
Tabela 23. Posumowanie wyników badań z zakresu historii sztuki	42
Tabela 24. Szczegółowe wyniki badań z zakresu muzyki – znajomość kanonu klasyków muzyki, znajomość (typów) instrumentów muzycznych oraz tańców narodowych wśród uczniów szkoły podstawowej	43
Tabela 25. Szczegółowe wyniki badań z zakresu muzyki – znajomość kanonu klasyków muzyki, znajomość (typów) instrumentów muzycznych oraz tańców narodowych wśród uczniów gimnazjum	44
Tabela 26. Szczegółowe wyniki badań z zakresu muzyki – znajomość kanonu klasyków muzyki, znajomość (typów) instrumentów muzycznych oraz tańców narodowych wśród studentów	44
Tabela 27. Posumowanie wyników badań z zakresu wiedzy muzycznej.....	44
Tabela 28. Ocena wpływu czynników na kształtowanie się kompetencji kulturowych w zakresie plastyki i muzyki – odpowiedzi kobiet	47
Tabela 29. Ocena wpływu czynników na kształtowanie się kompetencji kulturowych w zakresie plastyki i muzyki – odpowiedzi mężczyzn	47
Histogram 1. Prezentacja graficzna wyników z tabeli nr 13	35
Histogram 2. Prezentacja graficzna wyników z tabeli nr 23	43
Histogram 3. Prezentacja graficzna wyników z tabeli nr 27.....	46
Histogram 4. Globalne wyniki badań z podziałem na płeć.....	51

SPIS ANEKSÓW

ANEKS NR 1. <i>Test dydaktyczny</i>	60
ANEKS NR 2. <i>Załącznik do testu dydaktycznego opracował Romuald Tarasiuk</i>	65
ANEKS NR 3. <i>Zasady punktacji zadań zawartych w teście sprawdzającym stan wiedzy o sztuce</i>	71
ANEKS NR 4. <i>Ankieta do tematu badawczego</i>	72

ANEKS NR 1. *Test dydaktyczny*

UCZNIOWIE

Wydział Artystyczny UMCS w Lublinie prowadzi badania w ramach projektu unijnego dotyczące stanu wiedzy o sztuce i kulturze uczniów szkół: podstawowej, gimnazjum i szkoły średniej. Badanie realizowane jest metodą testu osiągnięć szkolnych wśród dzieci i młodzieży według w/w etapów nauczania. Test jest ANONIMOWY. Wszystkie wyniki testu będą traktowane jako dane POUFNE. Wyniki poniższych badań mogą pomóc przyszłym pedagogom bardziej świadomie i efektywnie planować działania edukacyjne w zakresie sztuk plastycznych i muzycznych.

	Treść pytania	Należy wybrać właściwą odpowiedź przez podkreślenie lub wpisać w wolne miejsce
1	Płeć	uczeń uczenica
2	Wiek (liczba lat)	9; 10; 11; 12; 13 ;14; 15; 16; 17; 18; 19; 20;
3	Typ szkoły	– podstawowa – gimnazjum – średnia – studia
4	Profil klasy (jeśli dotyczy)	

1. Wymień barwy podstawowe:

.....

2. Wymień barwy pochodne:

.....

3. Podaj pary barw dopełniających:

..... –

..... –

..... –

4. Przy przedstawionych poniżej kompozycjach wypisz wszystkie cechy, które według Ciebie je charakteryzują (wybierz z podanych określeń: gama barw ciepłych, gama barw zimnych, szeroka gama kolorystyczna, wąska gama barw, barwy złamane, barwy czyste, kompozycja z dominantą barwną)

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)

5. Podaj znane Ci dziedziny sztuk plastycznych:

.....

6. Podane techniki graficzne przyporządkuj rodzajowi druku, do którego należą:

druk wypukły:
 druk wklęsły:
 druk płaski:

(akwaforta, linoryt, serigrafia, miedzioryt, drzeworyt, suchoryt, litografia, akwatinta, mezzotinta, monotypia)

7. Uzupełnij poniższe ryciny tak, aby powstały:

a) kompozycja symetryczna

b) kompozycja rytmiczna

8. Przy każdej z reprodukowanych kompozycji podaj wszystkie określenia, które ją charakteryzują:

dynamiczna, statyczna, wertykalna, horyzontalna, diagonalna, rytmiczna, symetryczna jednoosiowa, symetryczna wieloosiowa, zamknięta, otwarta, centralna

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)
- 6)

9. Przyporządkuj podane zabytki właściwym cywilizacjom starożytnym, zakreślając odpowiednie oznaczenie literowe, zgodnie z poniższym schematem:

A sztuka starożytnego Egiptu
B sztuka starożytnej Grecji
C sztuka starożytnego Rzymu

Panteon	A B C
świątynia Hatszepsut	A B C
Partenon	A B C
Koloseum	A B C
kolumna Trajana	A B C
piramida Cheopsa	A B C

10. Podaj w porządku chronologicznym znane Ci style w sztuce średniowiecznej i nowożytnej:

Sztuka średniowieczna:

.....

.....

Sztuka nowożytna:

.....

.....

.....

11. Dopisz do wymienionych zabytków sztuki Polskiej, epokę, w której powstały:

Kolegiata w Tumie pod Łęczycą.....
 Kościół Mariacki w Krakowie.....
 Rotunda św. Feliksa i Adaukta na Wawelu.....
 Zamość Stare Miasto.....
 Drzwi gnieźnieńskie.....
 Pałac w Baranowie.....
 Pałac w Wilanowie.....
 Ratusz w Sandomierzu.....

12. Napisz nazwę stylu, dla którego wymienione cechy były charakterystyczne:

– ostry łuk
 – kasetonowy strop.....
 – sklepienie krzyżowo-żebrowe.....
 – arkadowy dziedziniec.....
 – iluzjonistyczne, ekspresyjne malowidła na sklepieniach i ścianach budowli

13. Wymień nazwiska malarzy i rzeźbiarzy, tworzących w podanych epokach:

Renesans –
 Barok –
 Klasycyzm –

14. Podaj nazwiska malarzy, których twórczość zaliczamy do wymienionych kierunków:

Romantyzm.....
Realizm.....
Impresjonizm.....
Kubizm.....

15. Przy nazwiskach artystów napisz nazwę kierunku:

H. Matisse.....
G. Braque.....
K. Malewicz.....
A. Renoir.....
W. Kandinsky.....
S. Dali.....

16. Podaj nazwiska autorów prezentowanych dzieł sztuki polskiej:

1)
2)
3)
4)
5)
6)
7)
8)
9)
10)
11)
12)

17. Podaj nazwiska autorów reprodukowanych dzieł sztuki:

1)
2)
3)
4)
5)
6)
7)
8)
9)
10)
11)
12)

18. Wymień polskie tańce narodowe:

.....
.....
.....

19. Połącz liniami formy muzyczne oraz nazwy epok z nazwiskami kompozytorów:
L. van Beethoven fuga

F. Chopin	opery
J. S. Bach	symfonie
S. Moniuszko	mazurki
W. A. Mozart	Mała suita
W. Lutosławski	Śpiewnik domowy – pieśni
L. van Beethoven	muzyka XX wieku
F. Chopin	barok
J. S. Bach	klasycyzm
S. Moniuszko	klasycyzm
W. A. Mozart	romantyzm
W. Lutosławski	romantyzm

20. Przyporządkuj instrumenty do właściwych grup:

Gitara, gong, flet, tuba, harfa, kotły, kontrabas, ksylofon, puzon

Perkusyjne:

Dęte:

Strunowe:

21. Dopasuj instrument muzyczny do nazwiska artysty:
Skrzypce, fortepian, trąbka, gitara

Louis Armstrong –

Nicolo Paganini –

Fryderyk Chopin –

Paco de Lucia –

Pytanie 4

1

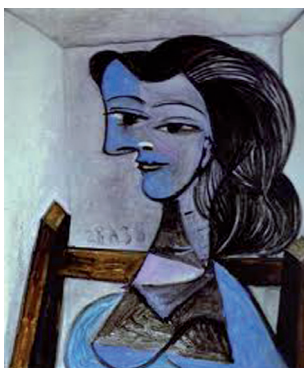
2

3

4

5

Pytanie 8

1

2

3

4

5

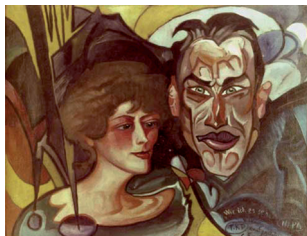

6

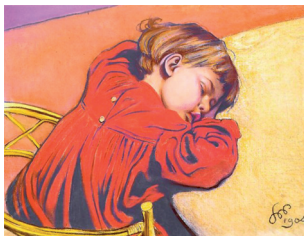

Pytanie 16

1

2

3

4

5

6

Pytanie 16 cd.

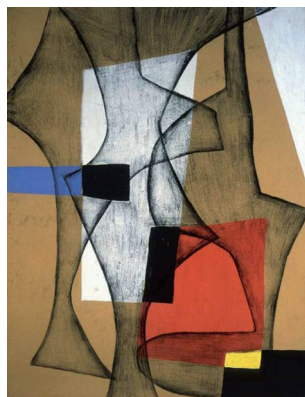
1

2

3

4

5

6

Pytanie 17

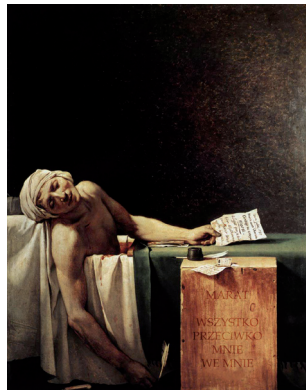
1

2

3

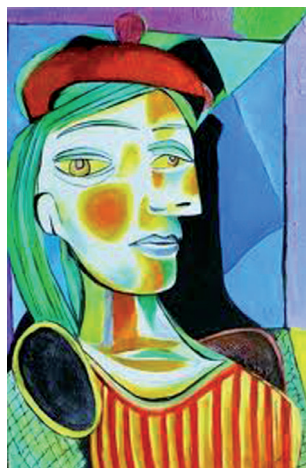
4

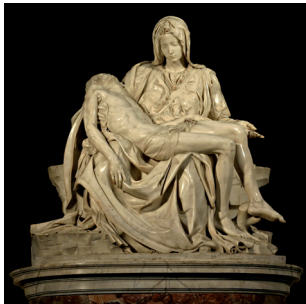
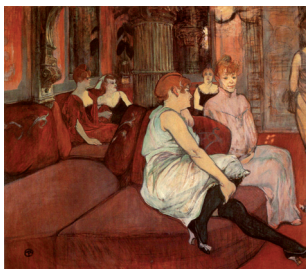
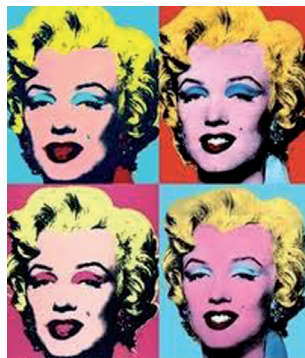

5

6

Pytanie 17 cd.**1****2****3****4****5****6**

ANEKS NR 3. Zasady punktacji zadań zawartych w teście
sprawdzającym stan wiedzy o sztuce

Numer zadania	Punktacja	Suma punktów w zadaniu
1.	za poprawne wymienienie wszystkich barw podstawowych – 1 p.	1
2.	za poprawne wymienienie wszystkich barw pochodnych – 1 p.	1
3.	za prawidłowe podanie wszystkich par – 1p.	1
4.	za każde prawidłowo podane określenie – 0,5 p., dla każdej reprodukcji są maksymalnie 2 określenia	5
5.	Za wymienienie minimum 3 dziedzin – 1 p., za każdą następną – 0,5 p., jednak w sumie nie więcej niż 3 punkty	3
6.	Za każdą prawidłowo przyporządkowaną technikę – 0,5 p.	5
7.	Za każdą prawidłową kompozycję – 1 p.	2
8.	za każde prawidłowo dobrane określenie – 0,5 p., dla każdej kompozycji są 3 poprawne określenia	9
9.	Za każdą prawidłową odpowiedź – 0,5 p.	3
10.	Za podanie obydwu stylów średniowiecznych w prawidłowym porządku chronologicznym – 1p., za podanie nazw obydwu stylów w złym porządku – 0,5 p., za podanie wszystkich stylów w sztuce nowożytnej w prawidłowym porządku – 1 p., za podanie nazw wszystkich stylów ery nowożytnej w złym porządku – 0,5 p.	2
11.	Za każdą prawidłową odpowiedź – 0,5 p.	4
12.	Za każdą prawidłową odpowiedź – 1 p.	5
13.	Za wymienienie minimum 3 nazwisk dla poszczególnych epok – 0,5 p., podanie większej ilości nazwisk – 1 p. dla każdej epoki	3
14.	Podanie prawidłowo minimum 2 nazwisk dla kierunku – 0,5 p., podanie 3 i więcej nazwisk – 1 p. dla każdego kierunku	4
15.	Za każdą prawidłową odpowiedź – 0,5 p.	3
16.	Za każdą prawidłową odpowiedź – 0,5 p.	6
17.	Za każdą prawidłową odpowiedź – 0,5 p.	6
18.	Za wymienienie minimum 3 tańców – 0,5 p., za więcej – 1 p.	1
19.	Za każdą prawidłową odpowiedź – 0,5 p.	6
20.	Za minimum 2 instrumenty prawidłowo przyporządkowane do grupy – 0,5 p., za wszystkie – 1 p. dla każdej grupy	3
21.	Za każdą prawidłową odpowiedź – 0,5 p.	2

Razem 75

ANEKS NR 4. Ankieta do tematu badawczego

SZANOWNI PAŃSTWO

Wydział Artystyczny UMCS w Lublinie prowadzi badania w ramach projektu unijnego dotyczące kompetencji kulturowych młodzieży. Badanie realizowane jest metodą ankiety audytoryjnej rozdawanej wśród uczniów klas trzecich szkół średnich oraz studentów pierwszego roku studiów. Kwestionariusz jest ANONIMOWY. Wszystkie odpowiedzi będą traktowane jako POUFNE. Wyniki powyższych badań mogą pomóc przyszłym pedagogom bardziej świadomie i efektywnie planować działania edukacyjne w zakresie sztuk plastycznych i muzycznych.

	Treść pytania	Treść odpowiedzi Należy wybrać właściwą odpowiedź przez podkreślenie lub wpisać w wolne miejsce	
1	Płeć	mężczyzna kobieta	
2	Wiek (liczba lat)	15; 16; 17; 18; 19; 20; 	
3	Jeśli ukończyła Pani/ Pan gimnazjum w klasie sprofilowanej to prosimy o podanie profilu klasy		
4	Prosimy o podanie typu ukończonej szkoły średniej oraz profilu klasy		
5	Jaki wpływ miała szkoła podstawowa na kształtowanie się Twoich kompetencji kulturowych?	w zakresie plastyki b. duży duży średni mały b. mały	w zakresie muzyki b. duży duży średni mały b. mały

6	Jaki wpływ miało gimnazjum na kształtowanie się Twoich kompetencji kulturowych?	w zakresie plastyki b. duży duży średni mały b. mały	w zakresie muzyki b. duży duży średni mały b. mały
7	Jaki wpływ miała szkoła średnia na kształtowanie się Twoich kompetencji kulturowych?	w zakresie plastyki b. duży duży średni mały b. mały	w zakresie muzyki b. duży duży średni mały b. mały
8	Jaki wpływ miało środowisko rodzinne na kształtowanie się Twoich kompetencji kulturowych?	w zakresie plastyki b. duży duży średni mały b. mały	w zakresie muzyki b. duży duży średni mały b. mały
9	Jaki wpływ miało środowisko społeczne na kształtowanie się Twoich kompetencji kulturowych?	w zakresie plastyki b. duży duży średni mały b. mały	w zakresie muzyki b. duży duży średni mały b. mały
10	Jaki wpływ miały zajęcia pozaszkolne na kształtowanie się Twoich kompetencji kulturowych?	w zakresie plastyki b. duży duży średni mały b. mały	w zakresie muzyki b. duży duży średni mały b. mały
11	Czy inne czynniki miały wpływ na kształtowanie się Twoich kompetencji kulturowych? (wymień poniżej i oceń, np. konkursy, plenery, warsztaty, wystawy, wernisaże, koncerty, festiwale, kursy, stypendia, media – TV, Internet, itd.)	w zakresie plastyki b. duży duży średni mały b. mały	w zakresie muzyki b. duży duży średni mały b. mały
12		w zakresie plastyki b. duży duży średni mały b. mały	w zakresie muzyki b. duży duży średni mały b. mały

13		w zakresie plastyki	w zakresie muzyki
		b. duży duży średni mały b. mały	b. duży duży średni mały b. mały
14		w zakresie plastyki	w zakresie muzyki
		b. duży duży średni mały b. mały	b. duży duży średni mały b. mały
15		w zakresie plastyki	w zakresie muzyki
		b. duży duży średni mały b. mały	b. duży duży średni mały b. mały
16		w zakresie plastyki	w zakresie muzyki
		b. duży duży średni mały b. mały	b. duży duży średni mały b. mały